

Het onbesprokene besproken

Op zoek naar verantwoordelijkheden van zigeunerouders
met betrekking tot de geboorte en opvoeding van hun kinderen in Oekraïne.

Afstudeeropdracht Maatschappelijk Werk en Dienstverlening

2004 - 2005

*Haagse Hogeschool
Jacqueline Van Der Most
Christian Vrij*

Er was eens een man
die op het met miljoenen zeesterren bezaaide strand
de ene na de andere zeester teruggooide
in het levenbrengende water.

*"Dat heeft toch geen zin"
zei een voorbijganger.*

*"Daar denkt deze zeester toch anders over",
antwoordde de man,*

*terwijl hij zich bukte
om de volgende zeester te redden.*

Inhoudsopgave

<i>Omschrijving</i>	<i>Pagina</i>
Voorwoord.....	1
1 Aanleiding	2
Inleiding.....	3
1.1 Over de opdrachtgever en doelgroep.....	3
1.1.1 Hulp in de praktijk.....	3
1.1.2 Ervaring met zigeuners.....	3
1.1.3 Toekomstperspectief kinderen.....	4
1.2 Omschrijving van de opdracht.....	5
1.2.1 Achtergrond opdracht.....	5
1.2.2 Opdracht.....	5
1.3 Probleemstelling.....	6
1.3.1 Aanleiding in het kort.....	6
1.3.2 De probleemstelling.....	6
1.3.3 Hoofdvraag.....	6
1.3.4 Deelvragen.....	6
1.3.5 Begrippenkader.....	7
1.4 Onderzoeksverantwoording.....	8
1.4.1 Projectplan.....	8
1.4.2 Datavergaring.....	8
1.4.3 Kenmerken van het eindproduct.....	8
1.4.4 Visies en theorieën.....	9
Afsluiting.....	9
2 Zigeuners	10
Inleiding.....	11
2.1 Oekraïne.....	11
2.1.1 Het land en haar inwoners.....	11
2.1.2 Geschiedenis.....	13
2.1.3 Sociale context.....	14
2.1.4 De Hongaarse minderheid in de Oekraïne.....	15
2.2 Zigeuners.....	17
2.2.1 Waar komen zij vandaan?.....	17
2.2.2 En men noemde hen zigeuners.....	17
2.2.3 Aantallen en misvatting.....	19
2.2.4 Tweede wereldoorlog.....	19
2.2.5 Traditie en gewoonten.....	20
2.3 Zigeuners in Nederland en de westerse opvatting.....	22
2.3.1 De komst van.....	22
2.3.2 De etikettering en stigmatisering in het verleden.....	22
2.3.3 De opvattingen in het heden.....	23
2.3.4 MWD en zigeuners.....	25

2.4	Zigeuners in de Oekraïne.....	26
2.4.1	Rondtrekken of zich vestigen.....	26
2.4.2	De “zigeunerkampen”.....	26
2.4.3	Aantallen en grootte.....	27
2.4.4	Abortus en sterilisatie.....	27
2.4.5	Daginvulling.....	28
	Afsluiting.....	28
3	Onderzoek.....	29
	Inleiding.....	30
3.1	Interviews met professionals.....	30
3.1.1	Onderzoektechnische aspecten.....	30
3.1.2	Verantwoording keuze professionals.....	31
3.1.3	Verantwoording vragen.....	32
3.1.4	Conclusies.....	33
3.2	Oriënterende gesprekken in de Oekraïne.....	34
3.2.1	Onderzoektechnische aspecten.....	34
3.2.2	Verantwoording oriënterende gesprekken.....	35
3.2.3	Verantwoording gespreksonderwerpen.....	36
3.2.4	Conclusies	36
3.3	Interviews zigeuners.....	37
3.3.1	Onderzoektechnische aspecten.....	37
3.3.2	Verantwoording keuze doelgroep.....	38
3.3.3	Verantwoording vragen.....	39
3.3.4	Feitelijke conclusies.....	40
3.3.5	Observaties en de daaruit getrokken conclusies.....	43
3.3.6	Vergelijking conclusies tussen de 2 verschillende kampen.....	46
3.3.7	Andere bezochte projecten.....	47
	Afsluiting.....	48
4	Plan van aanpak.....	49
	Inleiding.....	50
4.1	Basiskennis voor een hulpverlener in Oost Europa.....	50
4.1.1	Discriminatie.....	50
4.1.2	Tien tips.....	50
4.2	Plan van aanpak.....	52
4.2.1	Verantwoording.....	52
4.2.2	Seksuele voorlichting.....	53
4.2.2.1	Aanbevelingen voor de inhoud v/h programma.....	54
4.2.2.2	Evaluatie.....	55
4.2.2.3	Verantwoording.....	56
4.2.3	Opvoedkundige voorlichting.....	58
4.2.3.1	Inhoud programma.....	59
4.2.3.2	Evaluatie.....	60
4.2.3.3	Verantwoording.....	61

4.3	Verstrekking voorbehoedsmiddelen.....	63
4.4	In het kader van het maatschappelijk werk.....	64
4.3.1	Kerntaken.....	64
4.3.2	Overige linken naar het maatschappelijk werk.....	65
	Afsluiting.....	66
	Nawoord.....	67
	Met dank aan.....	68
	Bron verantwoording.....	70
Bijlagen (deze zijn niet opgenomen i.v.m. privacy maar kunnen in overleg worden verstrekt!)		

Voorwoord

Voor u ligt een product dat geschreven is voor een afstudeeronderzoek met een onderzoeksverslag voor de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening. Ondergetekenden sluiten hiermee 4 (respectievelijk 3) jaar studie af. In dit kader mag het product gezien worden als een “bewijs van bekwaamheid” van alle theorie en praktijk die we de afgelopen jaren geleerd hebben. Met zigeuners¹ als basisonderwerp is niet direct de gemakkelijkste doelgroep gekozen voor dit bewijs. Naar ons idee wel een doelgroep met veel uitdaging.

In deze scriptie hebben we het over de problematiek van Hongaarse zigeuners in Oekraïne. De opdracht hebben we gekregen van een projectgroep die hulp verleent in Oekraïne en die te maken heeft met deze populatie. In dit kader hebben we hier in Nederland literatuuronderzoek gedaan en mensen geïnterviewd die hen hulp hebben verleend in Europa. Daarbuiten hebben we ook de doelgroep zelf geïnterviewd in Oekraïne. Naar aanleiding van deze bevindingen hebben we ons plan van aanpak geschreven.

We beseffen dat het voor een leek lastig is om kennis te nemen van een problematiek die op het eerste gezicht niet vergelijkbaar is met mensen in de marge in Nederland. Juist met onze indeling van het verslag hopen we dat één en ander inzichtelijk wordt en er een duidelijk beeld van onze werkzaamheden en doelgroep ontstaat.

Hoofdstuk 1 richt zich op de aanleiding van ons onderzoek en de achtergrond van de probleemstelling. In hoofdstuk 2 staan we stil bij de zigeunerpopulatie wereldwijd en verder toegespitst op zigeuners in Oekraïne. In hoofdstuk 3 komen de resultaten en verantwoording van ons onderzoek naar voren, waarna we tenslotte eindigen met hoofdstuk 4: ons plan van aanpak.

Veel succes met het lezen van dit verslag.

*Jacqueline Van Der Most
Christian Vrij
Mei 2005*

¹ In hoofdstuk 2 komt de verklaring voor de keuze van deze benaming i.p.v. Roma o.i.d

H o o f d s t u k 1

A A N L E I D I N G

Van opdrachtgever tot probleemstelling en begripsdefiniëring.

***"Je wordt niet als nomade geboren,
je wordt tot nomade gemaakt".***

Hongaarse Romanoloog

Inleiding

In dit hoofdstuk willen we informatie geven over de opdrachtgevende instelling, door welke we onze eindschrijving konden uitvoeren. We kijken tevens naar hun werkzaamheden en de aanleiding voor onze opdracht. Van daar uit staan we stil bij de probleemstelling en onze onderzoeksplanning. Kortom een inleidend hoofdstuk waardoor er duidelijkheid ontstaat over de kern van ons afstudeeronderzoek.

1.1 Over de opdrachtgever en de doelgroep

De projectgroep: "Hulp aan een Oekraïens kinderziekenhuis in Chop"² houdt zich al een aantal jaren bezig met hulpverlening in Oekraïne. Het betreft hulpverlening op het gebied van gezondheidszorg aan een staatskinderziekenhuis in Chop – Oekraïne. De kinderen die in dit ziekenhuis worden opgenomen zijn veelal zigeunerkinderen/baby's die verwaarloosd, mishandeld, ziek of ondervoed zijn. De zorg voor deze baby's was in het verleden slecht. Nu is deze verbeterd. Zigeuners hebben een derderangs positie, zijn erg arm en kunnen zelf vaak niet voor deze baby's zorgen. In hun beredenering is het ziekenhuis dan altijd, ondanks de slechte zorg, een betere oplossing dan thuis te blijven in de kampen.

1.1.1 Hulp in de praktijk

Twee mensen (waaronder de opdrachtgever) van deze projectgroep hebben zelf 4 jaar geleden anderhalf jaar in dit ziekenhuis gewerkt als vrijwilliger. Op medisch niveau is er verbetering gekomen en de kwaliteit van de zorg is omhoog gegaan. Met hulp van de projectgroep in Nederland zijn er medicijnen, kleding, speciale voeding, inrichting e.d. gekomen die het ziekenhuis tot een beter ziekenhuis maakten. Ook zijn er technische teams uit Nederland geweest die diverse ruimten opgeknapt en verbouwd hebben.

Ook na het vertrek van de vrijwilligers is de hulpverlening voortgezet op materieel en financieel gebied. 3 á 4 keer per jaar bezoeken leden van de projectgroep het project en proberen op deze manier de continuïteit van het project te waarborgen. Tijdens hun afwezigheid zijn er andere Nederlanders, die permanent in Oekraïne wonen, die meehelpen aan het project.

1.1.2 Ervaringen met zigeuners

In het gedeelte van Oekraïne waar het kinderziekenhuis staat zijn veel zigeunerkampen. De ervaring van de projectgroep is het volgende: *"De levensstandaard in deze kampen is laag, waardoor er op het gebied van hygiëne e.d. veel mis is. Naast het feit dat deze mensen primitief leven, denken ze ook primitief. Denken voor de dag van vandaag is meer dan genoeg. Deze mentaliteit heeft ook zijn weerslag op hun visie op seksualiteit. Anticonceptie kennen ze niet of willen ze niet gebruiken en grote gezinnen zijn het gevolg. Mannen zien het als een eer om veel kinderen te hebben, maar kijken verder niet of ze er ook daadwerkelijk voor kunnen zorgen."*

² in vervolg aangeduid als: "projectgroep"

1.1.3 Toekomstperspectief kinderen

Doordat er een slechte voeding is (vanwege armoede) en de hygiëne slecht is worden kinderen vaak al met ziekten of ondervoed geboren.

Omdat de zorg voor deze zwakkere kinderen geld kost en daarom niet gegeven kan worden, worden deze kinderen door hun ouders naar het kinderziekenhuis gebracht en veelal niet meer opgehaald! Hierdoor wordt het ziekenhuis een weeshuis. Deze functie kan het echter niet vervullen en daarom worden de kinderen later overgebracht naar weeshuizen.

Doordat de baby's vaak maanden tot maximaal twee jaar in het ziekenhuis verblijven en cognitief onvoldoende door het personeel gestimuleerd worden om zich te ontwikkelen, blijven deze kinderen qua groei achter. Dit heeft tot gevolg dat zij in de weeshuizen bij intelligentietests als "verstandelijk beperkt" worden bestempeld, waarna ze in zwakzinnigeninstellingen³ verdwijnen.

Het bovenstaande trieste traject is geen uitzondering, en heeft tot gevolg dat relatief gezonde kinderen verdwijnen in zwakzinnigeninstellingen. Er is wel een klein percentage dat wordt geadopteerd. Als we het hebben over de doelgroep dan hebben we het dus over kinderen zoals deze hierboven beschreven zijn en die dus dit toekomstperspectief hebben.

De overheid doet voor deze doelgroep praktisch niets en laat hen aan hun lot over. Dit maakt hun toekomstperspectief nog triester en uitzichtloos.

³ De term "zwakzinnigeninstellingen" is een term die in Nederland niet meer gebruikt wordt, maar in Oekraïne een veel voorkomend begrip is. Vandaar dat wij deze term gebruiken.

1.2 Omschrijving van de opdracht

Om tot een duidelijk beeld te komen wat de opdracht van de projectgroep is, vindt u in dit hoofdstuk een duidelijke omschrijving.

1.2.1 Achtergrond opdracht

De projectgroep heeft zich de afgelopen vier jaar beziggehouden met de primaire levensbehoeften. Dit hield voor hen in dat ze de verzorging van deze baby's tot een menselijk⁴ niveau brachten en de inrichting van het ziekenhuis verbeterden tot een wat waardiger⁴ ziekenhuis. Hoe groot deze vooruitgang ook is, er blijft het probleem dat de oorzaak waardoor deze kinderen in het ziekenhuis terechtkomen (en een uiteindelijke kans maken op een verblijf in een zwakzinnigeninstelling), niet bestreden wordt. Hier is het laatste jaar visie over ontwikkeld en onderzoek naar gedaan door SPH studenten van de Hogeschool Ede. Dit heeft geleid tot een advies aan de projectgroep om in de kampen een dagopvang te beginnen waarbij kinderen, die terugkeren uit het ziekenhuis, opgevangen kunnen worden. Kinderen blijven dan in de kampen en worden dan geen wees. Voeding, groepsleidster en locatie zouden dan door de projectgroep verstrekt moeten worden. Op dit moment wordt onderzocht hoe en of dit project op te starten is.

1.2.2 Opdracht

Daarnaast is in de projectgroep ook het besef gekomen dat er in de kampen voorlichting zou moeten komen voor de ouders op het gebied van: seksualiteit, bewustwording en verantwoordelijkheid en dergelijke, omdat dat kan leiden tot een werkelijke afname van het aantal kinderen waar niet voor gezorgd kan worden. De vraag is echter: welke voorlichting is verantwoord? Welke mensen met welke professie moeten hierbij betrokken zijn? Wat weten zigeuners wel over seksualiteit, en wat weten ze niet? Dikwijls blijkt uit bezoeken aan de kampen dat de kennis van het menselijk lichaam zeer gering is. In bovenstaande vragen ligt ook onze opdracht. Er moet data verzameld worden die nodig is om tot een juiste voorlichting te komen aan de ouders in de kampen. Vanuit deze gegevens kan dan ook een plan van aanpak geschreven worden, waardoor zigeuners zich bewust worden van hun verantwoordelijkheid t.o.v. hun kinderen. Met dit plan kan de projectgroep dan een team samenstellen dat de kampen in gaat; dit zou er op termijn voor moeten zorgen dat de zigeunkinderen geen wees meer worden.

Het belang van de opdracht mag duidelijk zijn. Er wordt zeker wat met het verzamelde materiaal en plan van aanpak gedaan. Dit omdat deze opdracht de kern van het probleem aanpakt. Verder weet de projectgroep ook de mensen te vinden die nodig zijn om dit project uit te voeren en is hier ook financiële draagkracht voor. Het bovenstaande vormt de basis voor de opdracht. Voor een beter beeld op het totale project verwijzen we naar de website van de projectgroep: www.oekraine-kzh.tk.

⁴ "menselijk niveau" en "waardiger" zijn relatieve begrippen, hiermee wordt aangeduid een niveau en bestaan waarbij kinderen op het minimum van de norm van de westerse samenleving medische handelingen en verzorging krijgen.

1.3 Probleemstelling

Dit hoofdstuk vormt de kern van hoofdstuk 1. Vanuit de probleemstelling zijn we gaan kijken naar het projectplan en de uiteindelijke interviews. Hier wordt alles kort en bondig samengevat.

1.3.1 Aanleiding in het kort

De aanleiding voor deze afstudeerscriptie is het project: Hulp aan een Oekraïens kinderziekenhuis in Chop. Een van de schrijvers van deze scriptie zit in de projectgroep en van hen kwam een onderwerp voor ons onderzoek naar voren.

Leden van de projectgroep verlenen sinds het jaar 2000 hulp in het staatskinderziekenhuis in Chop. De doelgroep van de hulpverlening is verlaten (veelal zigeuner-) kinderen in de leeftijd van 0-3 jaar. Deze kinderen zijn door hun ouders of door anderen naar het kinderziekenhuis gebracht omdat de ouders niet meer voor hen (kunnen) zorgen. Veel van deze kinderen zijn ondervoed, verwaarloosd of mishandeld (voor een uitgebreide toelichting zie hoofdstuk 1.1 en 1.2).

1.3.2 De probleemstelling

Ouders nemen niet meer de verantwoordelijkheid voor hun kinderen in de zigeunerkampen. Hierdoor treedt, via het kinderziekenhuis, het wees worden van zigeunerkinderen op.

1.3.3 Hoofdvraag

Met welke aanbevelingen die resulteren in een plan van aanpak kunnen zigeunerouders gestimuleerd worden verantwoordelijkheid te dragen voor de geboorte en opvoeding van hun kinderen in zigeunerkampen?

1.3.4 Deelvragen

1. Wat is de achtergrond van de zigeunerpopulatie vanuit de geschiedenis?
2. Wat zijn de ervaringen van hulpverleners die gewerkt hebben met zigeuners betreffende de problematiek?
3. Wat is de kennis, wat zijn de normen en waarden van de zigeunerouders in de kampen met betrekking tot hun eigen seksualiteit en verzorging en omgang met kinderen?

1.3.5 Begrippenkader:

In deze paragraaf worden de begrippen uit hoofdstuk 1.1 tot en met 1.3 uitgelegd.

Zigeuners: over deze naam is veel te zeggen, in hoofdstuk 2 zal hierbij uitgebreid stil worden gestaan. De zigeuner wordt vanuit het woordenboek omschreven als een lid van een rondtrekkend volk. De zigeuners uit onze doelgroep hebben zich permanent gevestigd op de plaats waar zij nu hun kampen hebben.

Levensstandaard: een niveau van leven (In ons onderzoek gaat het hier om het verschil tussen het westerse en het Oekraïense niveau).

Primitief: Dit begrip komt van de projectgroep en de hulpverlening ter plaatse. Het houdt in dat de zigeuners vaak niet verder denken dan de dag die zij op dat moment voor zich hebben. In het woordenboek wordt het als volgt omschreven: eenvoudig, gebrekkig, onbeschaafd (dit weer volgens Westerse begrippen).

Cognitief (ontwikkeling): niet op theorie, maar op kennis berustend.

Ontwikkeling: ontplooiing , voortgang, vorming.

Verstandelijk beperkt: begrenzing op verstandelijk gebied.

Zwakzinnigeninstelling: deze term wordt in Nederland niet meer gebruikt, maar in Oekraïne is het een veel voorkomend begrip. Vandaar het gebruik van deze term. Zwakzinnig wordt ook wel omschreven als achterlijk. In een zwakzinnigeninstelling vindt, volgens Westerse begrippen, professionele verzorging en verpleging van verstandelijk gehandicapten plaats.

Menselijk/ waardig: dit zijn relatieve begrippen, hiermee wordt aangeduid een niveau en bestaan waarbij kinderen op het minimum van de norm van de Westerse samenleving medische behandelingen en verzorging krijgen. Deze begrippen worden in het woordenboek als volgt verklaard: de mens betreffende/ eerbied vragend.

Voorlichting: kennis overbrengen over een onderwerp. De bedoeling van de voorlichting is dat problemen die er waren vóór de voorlichting, afnemen.

Bewustwording: het besef krijgen van.

Verantwoordelijkheid: aansprakelijk zijn, rekenschap geven.

Preventie: het voorkomen van.

Multidisciplinair: waarbij meer vakken of takken van de wetenschap betrokken zijn.

1.4 Onderzoeksverantwoording

In dit hoofdstuk komt in hoofdlijnen de onderzoeksverantwoording aan de orde. Met nadruk op hoofdlijnen; om de lezer de juiste informatie te geven voor de volgende hoofdstukken. In hoofdstuk 3 zal een uitgebreidere verantwoording komen bij de conclusies van de interviews. Deze keuze maken we gezien de complexiteit van de interviews. Anders zouden er hier al zaken verklaard moeten worden die chronologisch in tijd, pas in hoofdstuk 3 aan bod komen.

1.4.1 Projectplan

Ons projectplan zal zich kenmerken door vier fasen:

Fase 1: Literatuuronderzoek naar de zigeunerbevolking, hun maatschappelijke status, gezondheid en connectie met het ziekenhuis (voor deelvraag 1).

Fase 2: Interviews met deskundigen die met hulpverlening bezig zijn (of zijn geweest) in Oekraïne (voor deelvraag 2) of andere landen. Dit is in eerste instantie voor het plan van aanpak van belang maar was/is ook voor onze eigen voorbereiding om onderzoek te doen in Oekraïne zelf.

Fase 3: Interviews met de zigeunerbevolking, die zullen leiden tot meer informatie die nodig is voor het geven van goede voorlichting en het uiteindelijke plan van aanpak (voor deelvraag 3).

Fase 4: Schrijven van aanbevelingen in de vorm van een plan van aanpak (voor beantwoording van de hoofdvraag).

Als het bovenstaande wordt vertaald naar een planning in tijd, komt het schema naar voren zoals dat is opgenomen in bijlage 1.

1.4.2 Datavergaring

Wij zullen de volgende manieren van datavergaring toepassen:

- ⇒ Literatuurstudie (vooral betreffende deelvraag 1).
- ⇒ Interviews met verschillende met deskundigen (vooral betreffende deelvraag 2).
- ⇒ Enquêtes/ vragenlijsten die wij mondeling zullen afnemen bij de bewoners van de zigeunerkampen (betreffende deelvraag 3).

1.4.3 Kenmerken van het eindproduct

Het is de bedoeling dat wij een preventieplan (zeer waarschijnlijk in de vorm van voorlichting aan de bewoners van de zigeunerkampen) gaan schrijven om de stroom zigeunerkinderen naar het kinderziekenhuis te beperken/ te stoppen. Dit plan moet bruikbaar zijn in de praktijk van het al lopende project: "Hulp aan een Oekraïens kinderziekenhuis in Chop", en tevens passen binnen de doelstelling van de projectgroep.

1.4.4 Visies en theorieën

Uitgangspunten projectgroep betreffende ons projectplan:

- ⇒ De kinderen hoop geven op een betere toekomst.
- ⇒ Ouders stimuleren hun kinderen niet af te staan en zelf zorg te dragen voor de verzorging van hun kinderen.

Visies:

De algemene doelstelling van de projectgroep:

“Wij geloven dat deze verlaten kinderen waardevol zijn voor God en dat zij recht hebben op een menswaardig bestaan. Zij zijn door God gewild en met een doel geschapen (ps.139 vs.16)”.

Wij zullen in ons project rekening houden met deze doelstelling en zoveel mogelijk proberen daarop aan te sluiten.

In het vorig schooljaar hebben studenten van de SPH van de Christelijke Hogeschool Ede hun afstudeerproject ook in opdracht uitgevoerd van de projectgroep waar wij ons project voor uitvoeren. Wij borduren voort op hun visies en aanbevelingen en ervaringen.

Wij proberen ons te behoeden voor een té westerse kijk op dit project. Dit zal lastig worden, want de westerse cultuur en mentaliteit zitten diep ingesleten. Toch proberen wij ons hiervan bewust te zijn in het uitvoeren van het project.

Theorieën:

Wij zullen onze onderzoeksgroep onder andere vanuit de systeemtheoretische methodiek benaderen. Wij kunnen ons erg vinden in deze theorie, zeker met betrekking tot deze doelgroep en hun geschiedenis. Wij zien een zigeunerkamp als systeem, de gehele zigeunerbevolking in het te onderzoeken gebied, de Hongaarse bevolking in Oekraïne en de gehele bevolking van Oekraïne. Zo gaan wij via macroniveau en mesoniveau naar microniveau.

Ook zullen wij een beroep doen op de Gestalt theorie. Kijken naar iets als een geheel en dus niet als een optelsom van verschillende onderdelen. Een holistische kijk. We houden hierbij rekening met de complexiteit van onze doelgroep.

Afsluiting

In hoofdstuk 1 is een duidelijker beeld ontstaan van de inhoud van ons verslag. De hoofdlijnen zijn nu bekend en de te volgen strategie is bepaald. In hoofdstuk twee zoomen we in op de doelgroep: de zigeuners.

Hoofdstuk 2

ZIGEUNERS

Een literatuuronderzoek naar zigeuners en de context van hun situatie,
naar aanleiding van deelvraag 1.

“Roma zijn 'transnationaal', ze vormen geen monolithische cultuur, maar een lappendeken van varianten en dit zowel etnografisch, taalkundig als historisch.”

Peter Vermeersch

Inleiding

In aansluiting op de uitspraak van Peter Vermeersch (zie vorige bladzijde) is het zigeunervolk thuisloos in de zin dat ze nergens een “heimat” hebben. Dit heeft hen de eeuwen door gekenmerkt en mede hierdoor is het wetenschappelijk gezien lastig om hun cultuur en achtergrond te doorgronden. Dit is ook het probleem met het achterhalen van feitelijke gegevens. Toch is er de laatste decennia meer en meer onderzoek gekomen en kan een redelijke analyse van hun achtergrond gedaan worden. Dan blijft wel staan dat het op sommige punten mistig blijft. In de eerste paragraaf staan we stil bij het land Oekraïne. Wij hebben hier voor gekozen, omdat de achtergrond van een land bepalend kan zijn voor de positie van zigeuners. Bovendien is het in het kader van onze totale scriptie belangrijk dat de lezer een goed beeld krijgt van dit land. Daarom hechten wij hier waarde aan. Vervolgens staan we stil bij de zigeuners algemeen, om daarna te kijken naar zigeuners in Nederland. Tenslotte eindigen we bij onze te interviewen doelgroep: de zigeuners in Oekraïne.

2.1 Oekraïne

Omdat ons afstudeeronderzoek plaats vindt in een voormalig Oost Europees land is het goed om een blik te werpen op de achtergronden en belangrijkste feiten van dit land. Daarom in dit hoofdstuk in hoofdlijnen een beschrijving van Oekraïne.

2.1.1 Het land en haar inwoners⁵

Landschap

Oekraïne is een land gelegen op de grens tussen oost en west en voornamelijk bestaande uit uitgestrekte steppen. Het kent daarnaast nog een grote variatie aan verschillende landschapstypen. In het westen vinden we de Karpaten. Meer in het midden van het land ligt een groot moerasgebied, de Pripet. Tenslotte is er nog het Krim-gebergte. Door Oekraïne lopen de rivier de Dnipro en de bekende rivier de Donau (Dunaj). Deze monden uit in de Zwarte Zee.

Klimaat

Oekraïne kent een gematigd landklimaat, met uitzondering van de zuidkust van het Krim-schiereiland waar een Middellandse zeeklimaat heerst. Tijdens de winter kunnen grote delen van Oekraïne onder een witte laag sneeuw liggen, terwijl de zomers zonnig en droog zijn.

Bevolking

Oekraïne kent een veelheid aan etnische groeperingen, waarbij Oekraïners en Russen de meerderheid uitmaken. Mensen met een sterke Oekraïense achtergrond wonen voornamelijk in het westelijk deel en met een sterke Russische achtergrond in het oostelijk deel. Op de Krim leven nog veel mensen die zich voornamelijk als Russen zien. Het land kent een hoog opleidingsniveau; relatief veel mensen in de steden hebben een universitaire opleiding genoten. Het is dan ook niet vreemd dat alle mannen en 97% van de vrouwen boven 15 jaar (1989) kunnen lezen en schrijven.

⁵ www.oekraïne.org

Bevolking

Bevolking (juli 2002)	:	48.396.470 (48 mln)
Bevolkingsgroei (2002)	:	-0.72 %
Geboorte (2002)	:	9.95 geboortes per 1000 inwoners
Sterfte (2002)	:	16.4 sterftes per 1000 inwoners
Netto migratie (2002)	:	-0.42 migranten per 1000 inwoners

Leeftijdsopbouw:

0-14 jaar	:	16,8% (mannelijk: 4.147.344, vrouwelijk: 3.970.343) (1,04 man / vrouw)
15-64 jaar	:	68,7% (mannelijk: 15.881.821, vrouwelijk: 17.36.172) (0,91 man/vrouw)
65 jaar +	:	14,5% (mannelijk: 2.341.885, vrouwelijk: 4.688.905) (0,5 man / vrouw)

Levensverwachting (2002)

Vrouwen	:	72,06 jaar
Mannen	:	60,86 jaar
gemiddeld	:	66,33 jaar

Etnische groeperingen (2001):

Oekraïners	77,8%,
Russen	17,3%,
Witrusen	0,6%,
Moldaviërs	0,5%,
Krim-Tartaren	0,5%,
Bulgaren	0,4%,
Hongaren	0,3%,
Roemenen	0,3%,
Polen	0,3%,
Joden	0,2,
Anderen	1,8%

Onderzoekskampen

Economie

Oekraïne kent vanaf zijn onafhankelijkheid in 1991 een roerige economische geschiedenis. Deze tijd werd de eerste 2 jaar gekenmerkt door de machtsstrijd tussen verschillende overheidsorganen. In de periode van 1994 tot 1998 had het gevoerde economische beleid een zekere stabiliteit tot gevolg. Echter, deze stabiliteit werd in 1998 verstoord door de 'roebelcrisis', die ook voor Oekraïne grote gevolgen had. In 1999 werden fiscale en administratieve hervormingen doorgevoerd, waardoor in 2000 voor het eerst sinds de onafhankelijkheid een positieve groei van het BNP (Bruto Nationaal Product) werd geconstateerd. De verwachting is dat de tegenvallende wereldeconomie de groei in de komende jaren zal afremmen. Maar mede door de aangekondigde belastinghervormingen in 2004 blijft men in het land een groei van het BNP verwachten. Belangrijke exportproducten van Oekraïne zijn de traditionele exportsectoren als staal, chemicaliën en ijzererts. De munteenheid van het land heet Hryvnia en is onderverdeeld in kopyjka.

Godsdienst

De orthodoxie is de heersende religie in Oekraïne, maar zij is ernstig verdeeld. Dat is voor een deel het gevolg van de Russische heerschappij op kerkelijk vlak en de Oekraïense pogingen om zich daarvan los te maken. Minderheden en kleinere geloofsgemeenschappen kunnen hun overtuigingen vrijelijk belijden krachtens de vrijheid van godsdienst die in de grondwet van 1996 is vastgelegd. De Rooms-katholieke kerk is er vooral voor de Poolse minderheid, en de joodse gemeenschap is al eeuwen in Oekraïne gevestigd. Ook de islam en verscheidene protestantse gemeenschappen maken al lang deel uit van het godsdienstige spectrum van het land. Andere groeperingen zijn pas na de val van het communisme in Oekraïne actief geworden, zoals de mormonen, baptisten en evangelische bewegingen. Hetzelfde geldt voor niet-christelijke groepen als Buddhisten en Hare Krishna.

2.1.2 Geschiedenis⁶

Oekraïne is van oudsher een doorgangsgebied geweest voor volkeren die zich een weg van oost naar west - of andersom - baanden. De opeenvolging van invasies heeft er wellicht toe geleid dat het land in zijn lange geschiedenis slechts korte perioden van onafhankelijkheid heeft gekend.

Vanaf de oudheid tot ver in de Middeleeuwen hebben veel verschillende stammen zich er gevestigd en zijn weer vertrokken. De Grieken vestigden zich aan de Krim, de Scythen in de laagvlakten, gevolgd door Sarmatiërs, Gothen, Hunnen, Chazaren, en vele anderen.

In de 10e eeuw ontstond in Oekraïne de eerste Slavische staat, het rijk van Kiev-Roes, die de volgende twee eeuwen de machtigste en grootste staat van Europa zou blijven. Kiev-Roes zou zijn gesticht door de Varangiërs: Noormannen die vanuit Scandinavië de Dvina en de Dnjepr waren afgevaren. Verzwakt door onderlinge ruzies en Mongoolse invallen ging Kiev-Roes op in het Groothertogdom Litouwen, en uiteindelijk in het Pools-Litouwse Gemenebest.

De Oekraïners keerden terug in de 16e eeuw met de opkomst van de kozakken. De Zaporizja-kozakken vormden een eigen proto-staat die nominaal onder de Poolse koning viel, maar feitelijk vulden ze het vacuüm tussen Polen, Rusland en het Turkse Rijk, met wie ze wisselende bondgenootschappen aangingen. In 1648 kwamen de kozakken onder Bohdan Chmelnytski in opstand tegen Polen, waarbij ze ook slachtingen aanrichtten onder de joden, die als handlangers van de Poolse grootgrondbezitters werden gezien. Toen zij, na een reeks bliksemslagen tegen het Poolse leger, in het defensief werden gedrongen, sloot Chmelnytski een verbond met Rusland, het verdrag van Perejaslav. Chmelnytski zag dit als een middel om de autonomie onder het gezag van de tsaar te behouden, maar Moskou zag dat anders: Oekraïne zou in de loop van de volgende eeuw geheel in het Russische rijk worden ingelijfd. Deze periode staat onder Oekraïense historici bekend als "de vernietiging". De Oekraïners verloren geleidelijk hun autonomie en hun vrijheden en werden onderworpen aan de autocratie van de tsaar. Het Oekraïense territorium van de tsaar werd eind 18e eeuw nog uitgebreid door de Poolse delingen en de verovering van het Krim-khanaat. Het Oekraïense nationale gevoel leek verdwenen, de eigen taal werd verdrongen door het Russisch - vooral toen in de tweede helft van de 19e eeuw publicaties in het Oekraïens botweg verboden werden.

⁶ www.oekraine.org

Het is in deze tijd aan de dichter Taras Sjevtsjenko te danken dat het Oekraïens als cultuurtaal behouden bleef. De fakkel werd overgenomen in het West-Oekraïense Galicië, waar onder het bewind van de Oostenrijkse Habsburgers een veel milder klimaat heerste. De Eerste Wereldoorlog en de revoluties van 1917 brachten de Oekraïners een kortstondige maar chaotische vrijheid. Tussen 1918 en 1921 bestond er een onafhankelijk, maar uiterst instabiel Oekraïne. De Oekraïense Nationale Republiek werd verscheidene malen omvergeworpen, door Bolsjewieken en door het Duitse leger, en werd bovendien verzwakt door gevechten van de Witten die de tsaar trouw bleven, rode partizanen, het Poolse leger, de anarchistenbendes van Machno, en loslopende roversbenden. Uiteindelijk riepen de Bolsjewieken eind 1921 de Oekraïense Socialistische Sovjetrepubliek uit, die in 1922 opging in de Sovjet-Unie.

Hoewel het communistische bewind niet populair was, kende Sovjet-Oekraïne in de jaren '20 en begin jaren '30 een culturele opbloei, met name door het beleid van Oekraïnisatie dat de eigen taal bevorderde ten koste van het Russisch. Stalin maakte daar een eind aan en voerde meedogenloos de collectivisatie van de landbouw door. Daarmee veroorzaakte hij een gruwelijke hongersnood die zeker zeven tot tien miljoen mensen het leven kostte. Daarop volgden de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog, waarbij nog eens zeven miljoen doden vielen en het land volledig verwoest werd. De nazi's behandelden Oekraïense "Untermenschen" als slaven, terwijl hun joodse medeburgers naar de vernietigingskampen werden afgevoerd. Nationalistische partizanen streden zowel tegen het Rode Leger als de nazi's en ook tegen Poolse nationalistische partizanen. Na de Sovjet-"bevrijding" zetten zij hun hopeloze strijd voort. Mid-jaren '50 had de NKVD (Sovjet-geheime dienst) de laatste verzetshaarden in West-Oekraïne opgeruimd.

De naoorlogse Sovjettijd stond in het teken van onderdrukking, stagnatie en geleidelijke Russificatie. Dissidenten roerden zich in de jaren '60 en '70 maar werden met harde hand de mond gesnoerd. Pas met de glasnost en perestrojka van Sovjetleider Gorbatsjov - en dan nog later dan in andere Sovjetrepublieken - kwam een krachtige nationaal-democratische beweging op, met name in het westen van het land.

Pas met het mislukken van de Sovjetcoup van augustus 1991 koos een deel van het communistische establishment voor een nationale staat. Met het uiteenvallen van de Sovjet-Unie dat jaar verwierf Oekraïne zijn onafhankelijkheid.

2.1.3 Sociale context⁷

De hedendaagse cultuur wordt nog steeds beïnvloed door de cultuur van het communisme. Het communisme had een aantal idealen die bij mensen op allerlei verschillende manieren bekend gemaakt werden door de overheid. Op scholen, via clubs en verenigingen, via propaganda etc.

Een van deze idealen en gelijk het hoogste ideaal was dat je vooral collectief ingesteld moest zijn en vooral zou denken aan sociale gelijkheid en kansen voor iedereen.

De polytechnische vorming was een belangrijk middel tot democratisering van de maatschappij. Coöperatieve werkzaamheid zou naastenliefde bevorderen.

⁷ Berkhouwer e.a., 2004.

Deze vorming stond zowel bij intellectuele vorming op de voorgrond als bij zedelijke en esthetische opvoeding en had hierdoor een moraliserend karakter.

Het einddoel was: identificatie met gezag. De grote massa moest conformisme met partijbesluiten opbrengen. Men wilde een nieuw type mens opkweken en de politieke ideologie drong door op alle gebieden (school, economie etc.). De indoctrinatie was zo sterk dat maar weinig mensen tot een onbevangen, kritisch oordeel kwamen. Wie dit toch waagde kon op onderdrukking rekenen.

Na de val van het communisme zijn verschillende dingen veranderd. In de tijd van het communisme was alles collectief: geld, werk, voorzieningen. In deze tijd kon je niet zeggen wat je dacht. Nu is niets meer collectief met als gevolg dat veel mensen geen werk, geld en voorzieningen hebben. Zij hebben nu wel vrijheid van meningsuiting.

Toch heeft de tijd van het communisme nu nog een groot effect op de mensen. Maffia en corruptie spelen een grote rol in het land.

Dit kan wellicht verklaard worden door het streven naar conformisme in de communistische tijd. Alleen via illegaliteit kon men 'rijker' worden. Hierdoor gaan mensen in Oekraïne uit van de 'onbetrouwbaarheid' van hun medemens in plaats van 'betrouwbaarheid'.

Een ander effect van het conformisme is het gebrek aan creativiteit van de mensen. De mensen zijn hierdoor passief geworden.

2.1.4 De Hongaarse minderheid in Oekraïne

Het gebied waar wij ons onderzoek houden ligt in de provincie Transcarpatië (inwoneraantal: 1.252.000)⁸, een westelijke provincie in Oekraïne. In dit gebied is ook het kinderziekenhuis te vinden in de stad Chop (10.000 inwoners)⁹, waar de projectgroep haar werk doet. Ook de zigeunerkampen zijn hier te vinden. Transcarpatië kent een rumoerige geschiedenis waarbij het verscheidene malen geannexeerd is geweest door verschillende landen. Wij vinden het belangrijk voor onze scriptie stil te staan bij de geschiedenis van dit stukje Oekraïne omdat het bepalend is voor mentaliteit en toekomstperspectief van de bevolking in combinatie met de zigeuners in deze regio.

Van ver voor WO1 (in de 18de eeuw) behoorde Transcarpatië tot Hongarije, wat weer deel uit maakte van het Oostenrijk-Hongaarse rijk. Na WO1 viel het Oostenrijk-Hongaarse rijk uit een en werd in 1918 de Volksrepubliek Hongarije uitgeroepen. Hierbinnen was plaats voor een autonome provincie Transcarpatië (Ruthenia). Op 4 juni 1920 werd door de grote Europese mogendheden beslist wat er met Oostenrijk en Hongarije zou gaan gebeuren. Deze historische pijnlijke gebeurtenis voor beide landen wordt het verdrag van Trianon genoemd¹⁰. Pijnlijk omdat de landen gedwongen werden om grote gebieden af te staan. Hongarije verloor 2/3 van haar grondbezit en het inwoneraantal daalde van 21 tot 7,5 miljoen¹¹. Dit land raakte het vooral kwijt aan Slowakije, Oekraïne (Transcarpatië dus) Servië en Roemenië. Vandaar dat er tot op de dag van vandaag nog relatief grote aantallen Hongaren in deze landen wonen.

⁸ Cahn, 1997. pag. 16.

⁹ Volgens de handleiding Kinderziekenhuis Chop

¹⁰ www.keesbakker.com

¹¹ www.landenweb.com

In 1938 kregen de Hongaren delen van Slowakije en Transcarpatië in zijn geheel terug. Dit was echter van korte duur, want na WO2 werd Transcarpatië bij Oekraïne en dus bij U.S.S.R. gevoegd. Pas in 1991, na het uiteenvallen van de U.S.S.R. werd Oekraïne (inclusief Transcarpatië) een zelfstandige staat. In 1995 zijn er nog pogingen ondernomen om van Transcarpatië een autonome staat te maken, maar dat mislukte. Tot op de dag van vandaag valt Transcarpatië onder Oekraïne.

Zoals uit de bevolkingsteller in hoofdstuk 2.1.1 blijkt, behoort 0,3% van de bevolking tot de Hongaarse etniciteit. Omgezet naar het aantal inwoners zijn dit circa 150.000 Hongaren. Dit is een aanzienlijk deel, hoewel zij toch een grote minderheid blijven vormen. In het gedeelte van de regio van Transcarpatië waar wij ons onderzoek hebben gedaan is in een aantal dorpen de bevolking voor 100% van Hongaarse nationaliteit.

De 150.000 Hongaren in Oekraïne worden als minderheid gezien en ook op die manier behandeld. Door de vele annexaties in het verleden en het communistische tijdperk is er een bepaald passivisme gekomen waarbij men bij de dag leeft en geen grootse toekomstplannen maakt. Zo wordt er door de Hongaren nauwelijks een stem uitgebracht bij verkiezingen met de redenering: "het wordt toch nooit beter".

2.2 Zigeuners

De naam “zigeuners” is vrijwel bij iedereen bekend. “Het zijn die mensen die wonen in de (woonwagen)kampen aan de rand van onze stad of ons dorp”. Vaak wordt er een negatief etiket op hen geplakt, ze stelen of zijn lui. Bij doorvragen weten echter maar weinig mensen waar ze vandaan komen, wat hun geschiedenis is.

De Zigeunergeschiedenis is gehuld in nevelen, over dit volk kon door de eeuwen heen weinig geschreven worden omdat zij hun eigen cultuur voor zichzelf wilden houden. Om een goed beeld te krijgen van onze doelgroep voor het onderzoek willen we in dit hoofdstuk stilstaan bij de algemeen bekende feiten over de zigeunerpopulatie.

2.2.1 Waar komen zij vandaan?

Wetenschappelijk is er lange tijd discussie gevoerd over de oorsprong van zigeuners. Tegenwoordig wordt over het algemeen aangenomen volgens de Tsiganologie¹², dat het een nomadische groep betreft die vanuit India verspreid is over West-Azië, Europa en Noord-Amerika¹³. Doordat zij zich steeds apart hebben opgesteld, hebben ze hun eigen karakter en levenswijze behouden. Deze trek zou begonnen zijn in de 11de eeuw, waarbij ze via Turkije in de 14de eeuw Europa bereikten¹⁴. Hier vonden ze werk in landen als Bulgarije, Roemenië en Hongarije. In de 15de eeuw bereikten zigeunergroepen ook Nederland, hierover later meer. Door o.a. deportatie door de Portugezen kwamen zij ook in Afrika en Zuid-Amerika terecht. De belangrijkste reden waarom zigeuners uit India afkomstig zouden zijn wordt gevonden in het feit dat het Romani¹⁵, sterke gelijkenissen vertoont met het Hindi¹⁶. De reden waarom de zigeuners uit India getrokken zijn blijft onduidelijk. Voor de hand ligt dat het volk het laagste was in de hiërarchie van het kasten stelsel (de Paria = onaanraakbare) en daarom verdreven werd van haar geboortegrond¹⁷.

2.2.2 En men noemde hen zigeuners...

Het woord zigeuner is waarschijnlijk afkomstig van een samenvoeging van de Duitse woorden Ziehen (rondtrekken) en Gauner (dief)¹⁸. Een benaming die ook letterlijk wordt gebruikt in het Pools: **Złodzieje**=dieven.

Letterlijk vertaald dus: een rondtrekkende dief. Maar hier bestaan verschillende visies over. Buiten zigeuner werden ze in West-Europa ook vaak als Gypsies (Engels) of Gitanos (Spaans) aangeduid. Dit kwam voort uit het feit dat de zij vanwege hun donkere huidskleur op Egyptenaren leken. In Nederland werden ze ook Heiden genoemd, dit kan duiden op een niet-christen of iemand die op de heide woont¹⁹. Het mag duidelijk zijn dat er onduidelijkheid is over de benaming van de zigeuners. Tegenwoordig wordt veelal gesproken over Roma en Sinti. Zigeuner zou een te negatief etiket zijn waar (qua woord en geschiedenis) wel wat voor te zeggen is.

¹² Dit is de wetenschappelijke richting die zich sinds het einde van de 18e eeuw met de bestudering van zigeuners bezighoudt.

¹³ Lucassen, 1990. pag. 12

¹⁴ Godwin, 2001. pag. 12/13

¹⁵ Dit is de officiële zigeunertaal.

¹⁶ Dereack, 2001. pag. 44/46

¹⁷ Dereack, 2001. pag. 55

¹⁸ Boom, 2000. artikel

¹⁹ Lucassen, 1990. pag. 22/23

Er zijn historici die geloven dat er met de trek uit India in totaal 18 nomadische stammen of clans zijn vertrokken. Een aantal van deze stammen zouden komen uit het gebied van de Sind-river in het huidige Noord-India en Pakistan; de Sinti. Andere stammen zouden komen uit het zuiden van India; de Roma²⁰. Beide groepen trokken naar het westen waarbij de Roma zich vooral in Oost Europa vestigden en de Sinti voornamelijk in de lage landen²¹. Met het naslaan van bronnen blijkt dat weinig schrijvers goed het verschil duidelijk kunnen maken tussen de Roma en Sinti en andere stammen. Veelal worden er dan ook tegenstrijdigheden opgeschreven. Dit is ook een gevolg van het feit dat er essentiële basisinformatie ontbreekt omdat er simpelweg niets opgeschreven is.

Toch mag op basis van de schaarse en soms tegenstrijdige berichten onderstaande indeling duidelijk worden. In de loop der jaren heeft elke stam los van de andere een ontwikkeling doorgemaakt en daardoor heeft elke stam een eigen levensopvatting en een eigen identiteit²². Hierdoor kregen zij elk een eigen ambacht en onderscheidden zij zich ook door hun beroep. Hieronder een opsomming van enkele bekende stammen of groepen.

Kaldarash = Ketellappers (kopersmid) uit Hongarije (Rijk)
 Ursari = Berenleiders uit Bosnië (Arm)
 Lowara = Paardenhandelaren uit Hongarije

Andere Roma-achtige groepen zijn:

Sinti = Kermisachtige of Circusachtige beroepen
 Beas = Goudwassers van de Balkan
 Rudari = Mijnwerkers (van de Balkan)
 Argintari = Zilversmeden
 Aurari = Goudwassers (uit Roemenië)
 Bashalde = Muzikanten (uit Hongarije en Slowakije)

Cutitari = Messenslijpers
 Ferari = IJzerwerkers
 Bugara = verzamelaars
 Cerhara = tentzigeuners (uit Albanië)
 Colara = Kledenhandelaars
 Curara = kransenmakers
 Drizara = voddenkooplui
 Kelderasa = koperslagers
 Kerara = in huizen wonend
 Masara = vissers
 Posotara = tasjesdieven
 Csurari = zeefmakers

De groepen die met zekerheid Roma genoemd willen worden zijn de Kaldarash, Ursari en Lowara. Internationaal worden tegenwoordig vaak alle zigeuners Roma genoemd. Toch willen niet alle zigeunergroepen zich zo noemen, waaronder de Sinti²³. Zij houden vast aan hun oude stam- of familienaam. De Sinti onderscheiden zich trouwens extra sterk omdat zij hun eigen taal (een dialect van het Romani) wel kunnen lezen en schrijven, maar zich daarin principieel niet schriftelijk willen uiten²⁴. In West Europa wordt de naam Sinti gebruikt voor de groep zigeuners die al vanaf de 18de eeuw in west Europa wonen. Met de Roma in West Europa worden bedoeld met de groep zigeuners die in de 19^e en 20^e eeuw pas in de lage landen kwamen²⁵.

²⁰ Boom, 2000. artikel

²¹ Voornamelijk Nederland en België

²² www.roma-emancipatie.org

²³ www.lbr.nl (factsheet Roma en Sinti, 2004) pag. 2

²⁴ www.roma-emancipatie.org

²⁵ www.lbr.nl (factsheet Roma en Sinti, 2004) pag. 2

Roma betekent in het Sanskriet: mens en in het meervoud: Roma = mensen. In de documentatie en de officiële literatuur en platforms blijkt dat de zigeuners in Oost Europa (en dus Oekraïne) veelal officieel worden aangeduid als Roma. Op het eerste internationale Roma-congres op 8 april 1971 in Londen werd de term zigeuner afgewezen en werd besloten de naam Roma te gebruiken²⁶. Toch blijft dan wel de vraag staan of we elke zigeuner zomaar Roma mogen noemen. Opvallend hierbij is dat bij bijvoorbeeld platforms en politieke websites deze naam wordt gebruikt (in de officiële benaming). In interviews met de zigeuners zelf en in de boeken over hen (zie literatuurlijst) noemt men consequent de naam zigeuner! Het is dus de vraag of hier geen sprake is van omgekeerde etikettering! Omdat onze doelgroep zelf de naam zigeuner gebruikt, zullen wij dit in dit verslag ook blijven doen. In de interviews zal blijken dat hiervoor meerdere redenen zijn. Als we een boek of site citeren gebruiken we wel de naam Roma indien deze voorkomt. Dit gebeurt ook door de schrijver in het boek "The East European Gypsies".

2.2.3 Aantallen en misvatting

Zoals met de meeste officiële data betreffende de zigeunerpopulatie zijn er geen eenduidende getallen. In Europa wordt hun aantal geschat op 10 miljoen. Wereldwijd op zo'n 18 miljoen zigeuners²⁷. Toch zijn dit schattingen en worden er ook aantallen genoemd van 15 miljoen voor Europa tot 35 miljoen wereldwijd. Het probleem is dat zigeuners zich in het verleden niet wilden laten registreren, en overheden dit ook niet wilden, aangezien ze hoopten dat ze maar tijdelijk in hun land zouden blijven. In landen als Roemenië en Slowakije is het aantal zigeuners 10% van de beroepsbevolking. In Oost Europa wonen dan ook de meeste zigeuners. In Nederland wordt hun aantal op 5300 geschat²⁸. Officiële gegevens ontbreken zelfs in ons gestructureerde land! De meeste mensen zullen echter zeggen: "voor mijn gevoel zijn er veel meer zigeuners in Nederland, al zie ik alleen de woonwagens in mijn eigen dorp". Dit is echter een structurele misvatting. Naast de zigeuners die vroeger in woonwagens rondtrokken zijn ook autochtone Nederlanders gaan rondtrekken aan het einde van de 19de eeuw. Dit kwam dan voort uit het feit dat ze de kost niet meer konden verdienen in de landbouw en dan ambulant handelaar werden of ambachtsman.²⁹ Om dit moment worden de woonwagenbewoners geschat op 30.000³⁰.

2.2.4 Tweede wereldoorlog

Een grote gebeurtenis die diepe sporen heeft getrokken in de zigeunerpopulatie is de tweede wereldoorlog. In Nederland en in de rest van Europa ligt het accent vaak op de jodenvervolgung omdat dit in aantal veel grootschaliger was. Toch is er zeer zeker een zigeuner-Holocaust (De Porrajmos=verwoesting) geweest³¹. Zigeuners voldeden met hun kleine gestalte en donkere uiterlijk niet aan de Arische-rasnorm en moesten evenals de Joden worden vervolgd en indirect worden uitgeroeid. Deze gedachte was niet nieuw in Duitsland, in 1899 was er al een Centraal bureau ter bestrijding van de zigeunerplaag³².

²⁶ www.roma-emancipatie.org

²⁷ Dereack, 2001. pag. 43

²⁸ www.sintienroma.nl

²⁹ Terdege, 2004, pag. 11

³⁰ Volgens onderzoek van de universiteit Leiden

³¹ <http://users.pandora.be>

³² <http://users.pandora.be>

Dit om aan te geven hoe hun positie was aan het begin van de oorlog, gezien de formulering van de instelling. Kort nadat de nazi's aan de macht kwamen, kwam er al een voorstel van een SS studiegroep waarin stond dat alle zigeuners van Duitsland het beste geliquideerd konden worden door hen massaal op schepen te laden en die ergens in het midden van de oceaan tot zinken te brengen. Begin januari 1940 werd al de eerste massale genocide gedaan op 250 Romani kinderen als proefkonijn om te testen of Zyklon B voldoende effectief was. Een voorzichtige schatting stelt dat er 220.000 Roma en 500.000 Sinti zijn omgekomen in de tweede Wereldoorlog. Het laatste (1997) officiële cijfer van het U.S. Holocaust Memorial Research Institute van Washington stelt het aantal zigeuners dat is omgekomen tot 1945 voorlopig "tussen een half tot anderhalf miljoen". Dit was 25-50% van de totale toenmalige zigeunerpopulatie in Europa³³!

Vanuit Nederland zijn er circa 500 zigeuners omgekomen, van wie ongetwijfeld de bekendste het meisje Settela Steinbach is, die in de deuropening van een wagon staat en tot 1994 is aangezien voor een joodse. In tegenstelling tot de Joden moesten de zigeuners (evenals homoseksuelen en Jehova getuigen) jarenlang strijden voor erkenning van de genocide die hun populatie was aangedaan. De laatste 10 jaar is er pas sprake van erkenning van de misdaden die de nazi's de Roma hebben aangedaan.

2.2.5. Traditie en gewoonten

Zigeuners leven in groepen, zijn collectief ingesteld. Zij zijn gehecht aan het gemeenschapsleven en aan de 'brede' familie. Dit geeft hen garantie op solidariteit en psychische en sociale zekerheid. Waarschijnlijk heeft door dit saamhorigheidsgevoel de zigeunergemeenschap al die tijd kunnen blijven bestaan³⁴. Ook de vastberadenheid zich niet aan te passen aan de dominante samenleving heeft er voor gezorgd dat zij zijn blijven bestaan als een aparte populatie.

Het ergste wat een zigeuner kan overkomen is gescheiden worden van zijn of haar familie/peergroup.

Zij hebben strikte regels over hygiëne en 'niet- puur' zijn. Alles onder het middel (van het lichaam) is onhygiënisch, zelfs praten erover. Er zijn regels voor het bereiden van eten, kleding maken door vrouwen (niet op de schoot), bepaalde plaatsen om dingen te wassen (groenten, handen e.d.). Honden en katten zijn onhygiënisch omdat zij zichzelf likken (honden mogen wel weer buiten als waakhonden). Paarden daarentegen zijn wel weer goed. Niet-zigeuners (Gadje) zijn ook onhygiënisch en als zij op bezoek komen mogen ze alleen in bepaalde delen van het huis komen en is er bijvoorbeeld een speciale stoel, bestek, bord voor hen (zigeuners zelf maken hier dan geen gebruik van). Zelfs de schaduw van een niet-zigeuner kan besmettelijk zijn. Gadje zijn volgens zigeuners mensen die zich niet kunnen gedragen zoals het hoort en zijn 'vervuilers'. Zij moeten daarom voorzichtig benaderd worden, vooral degenen met ogenschijnlijk goede bedoelingen.

Braaksel en spuug zijn weer niet onhygiënisch, omdat dit uit de mond komt en dat is boven het middel.

De term voor alles wat als goed, waar, correct en acceptabel ten opzichte van alle aspecten van het leven beschouwd wordt is 'Romaniya'.

³³ www.usmmm.org

³⁴ Dereack, 2001. pag. 35

Alles wat niet zo is en in strijd is met de 'zigeunerwetten' is 'Marime'. Volgens Elwood Trigg zijn de regels voor 'Marime' onder te verdelen in 4 overlappende categorieën:

1. taboes die direct of indirect te maken hebben met angst voor besmetting door vrouwen (met name menstruerende)
2. seksuele taboes,
3. zaken beschouwd als vies of onhygiënisch,
4. minachting voor sociaal ontwrichtend gedrag.

De eerste twee punten zullen we kort toelichten. Allereerst de besmetting door vrouwen. Vrouwen zijn in staat mannen te besmetten of te bevuilen. In het bijzonder het geslachtsdeel van de vrouw is besmettelijk ('marime'). Alles wat hier mee te maken heeft zoals: er over praten, toiletgebruik (man en vrouw hetzelfde toilet), wonen onder een vrouw (dus onder haar middel) kan/ mag niet. Een vrouw kan haar rok omhoog gooien en zo een man bevuilen/ besmetten. Seksuele taboes spelen een grote rol bij zigeuners. De meeste van hen volgen strikte regels voor seksueel gedrag (dit betekent niet dat er niet dingen stiekem gebeuren). Seksualiteit is eveneens onbespreekbaar.

De leider van een groep zigeuners is de Chief, ook wel Rom Baro (grote man) genoemd. In de Oekraïense kampen wordt de leider 'Starosta' genoemd. De Chief is gekozen voor het leven en is op intelligentie en zijn gevoel voor rechtvaardigheid uitgekozen³⁵.

Kenmerkend voor zigeuners is hun overlevingscultuur. Een gevolg hiervan is het leven bij de dag. Bijvoorbeeld: geld dat zij op een dag hebben verdiend, geven zij meteen weer uit. Het leven bij de dag kan misschien ook verklaard worden vanuit het gegeven dat zij vaak onderontwikkeld zijn door gebrek aan scholing en stimulans om te leren.

Zigeuners staan bekend om hun muzikaliteit. De muziek is ingespeeld op de plaatselijke volksmuziek genres, zij geven hier hun eigen karakter aan. De muziek die wij over het algemeen van hen kennen is vaak gebaseerd op de Hongaarse volksmuziek.

In het gezin is de man het hoofd en de vrouw zorgt voor de opvoeding en het huishouden. Er is een scheiding tussen mannen- en vrouwenwereld. Jongens mogen langer kind zijn, meisjes worden vroeg voorbereid op het huwelijk en op hun latere taak als vrouw en moeder. De opvoeding gebeurt gezamenlijk, waarbij drie generaties een rol spelen. De opvoeding is niet alleen de taak van de ouders en grootouders, ze wordt mede gedragen door de hele directe leefomgeving van het gezin. Kenmerk van de opvoeding is een vorming tot vroege zelfstandigheid.

Zigeuners hadden vroeger beroepen die bij hun nomadische leefwijze pasten: vertinnen van keukengerei, paarden beslaan, verkopen van zelf gevlochten manden etc. Toen zij zich op vaste plaatsen moesten vestigen, veranderden hun beroepen en deze hangen sterk af van de economie van het land waarin zij leven. Vaak kiezen zij voor werk dat direct voor resultaat zorgt en eenmalige inspanning kost: verzamelen van oud ijzer, papier, verhandelen van tweedehands spullen etc. De meeste zigeuners zijn werkloos. Zij worden moeilijk aangenomen omdat zij vaak ongeschoold zijn en gediscrimineerd worden. Ook zijn ze onbetrouwbaar in afspraken en in hun werkhouding³⁶.

³⁵ Weyrauch, 2001.

³⁶ Berkhouwer e.a., 2004. pag. 22

2.3 Zigeuners in Nederland en de westerse opvatting

Ook Nederland maakte de afgelopen eeuwen kennis met zigeuners. Zij het in veel kleinere getallen en andere soorten groepen dan die in Oost Europa worden gezien. In dit hoofdstuk de achtergronden van de zigeuners in Nederland en onze opvatting over deze groep mensen.

2.3.1 De komst van...³⁷

De eerste Sinti in het huidige Nederland zijn in 1420 gesignaleerd in Deventer. In de loop van de 15e eeuw kwamen steeds meer Roma en Sinti het land binnen. Het verblijf van Roma en Sinti in Nederland tot aan de Tweede Wereldoorlog wordt ingedeeld in twee perioden (1420-1750 en 1868- 1944) met daartussen een 'zigeunerloze periode'. In het begin werden de Roma en Sinti in Nederland 'Heidens' of 'Egyptiërs' genoemd, pas later werd de term 'zigeuner' in gebruik genomen.

Na de Tweede Wereldoorlog kwamen nieuwe groepen Roma naar Nederland. Deze immigratie is op te delen in perioden:

Jaren zestig: Een groep Roma die als gastarbeiders in Nederland kwamen.

Midden jaren zeventig: In deze periode was er sprake van groepen Oost-Europese Roma, vaak staatloos, die naar West Europa trokken. Ook werden zij hier naartoe gehaald in het kader van hulpverlening. In Nederland was dit een groep van ongeveer 500 Roma. Deze groep moest zich laten registreren en werd opgevangen in een aantal gemeenten.

1979: Een nieuwe groep van honderden illegale Roma dient zich aan en na veel overleg door de regering kon ook deze groep zich in Nederland vestigen.

Jaren negentig: De nieuwste groep Roma in Nederland bevindt zich onder de vluchtelingen en asielzoekers, voornamelijk uit Oost Europa. Van deze groep is weinig bekend, omdat zij minder opvallen.

Dit komt doordat zij nauwelijks reizen en vooral in huizen wonen. Ook hebben zij een betere opleiding waardoor zij makkelijker integreren in de Nederlandse samenleving.

Het is moeilijk een schatting van het aantal Roma en Sinti in Nederland te maken, omdat zij er vaak voor kiezen hun etniciteit niet bekend te maken.

2.3.2 De etikettering en stigmatisering in het verleden

In West Europa begon in de 16e eeuw de vervolging van de zwervende groepen mensen die Heidens, Egyptenaren of Zigeuners werden genoemd. Vanaf die tijd is ook de stigmatisering van deze groepen begonnen. In eerste instantie werden zij positief ontvangen, later werden zij gezien als misdadigers, spionnen of bedelaars die slecht waren voor de samenleving. Dit kwam onder andere omdat na de middeleeuwen bedelarij geen functie meer had en ongewenst werd. Verder werd rondtrekken minder legitiem. Je kon rondtrekken als seizoensarbeider, niet als reden op zich³⁸. Autoriteiten probeerden hen te verjagen of dwongen hen zich aan te passen. Sinti en Roma konden zich nauwelijks verzetten, omdat zij slecht georganiseerd waren en ook een minderheidspositie innamen in de samenleving. In de Nederlandse publicaties over de Heidens, Egyptenaren en zigeuners uit de 19e eeuw komt een zeer stereotiep beeld naar voren.

³⁷ Rodrigues & Matelski, 2004. pag. 12

³⁸ Lucassen, 1990. pag. 26

Dit beeld bevatte enkele positieve en romantische onderdelen, maar de negatieve etikettering overheerste: onbeschaafde en parasiterende wilden die diefstallen pleegden en dit zelfs door hun kinderen lieten doen. Dit beeld heeft de Roma en Sinti eeuwen achtervolgd.

De overheid etiketteerde de groepen die in de 19e eeuw in Nederland rondtrokken als zigeuners. De overheid was in haar houding tegenover zigeuners verdeeld. De rijksoverheid zag hen als parasiterende groepen zonder middelen van bestaan en wilde de zigeuners zoveel mogelijk uit Nederland weren. De gemeentelijke overheden waren beter gezind ten opzichte van de zigeuners en gaven hen reis- en verblijfspassen, woonwagenvergunningen of bewijzen van Nederlanderschap. In het begin van de 20ste eeuw werd het Zigeunerstigma nog sterker, zij werden boven op de eerdere stigma beschouwd als lastig, asociaal, gevaarlijk en crimineel.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden de Roma en Sinti vervolgd door het nazi-regime³⁹. Na de Tweede Wereldoorlog kwam er een wet voor woonwagenbewoners: de woonwagenwet. Zij werden geconcentreerd in grote kampen en de overheid bemoeide zich met de sociale zorg in de kampen. Na verzet van de Roma en Sinti koos de overheid voor kleinere kampen en uiteindelijk werd op 1 maart 1999 de woonwagenwet ingetrokken⁴⁰. De kern van de stigmatisering van o.a. Roma en Sinti is volgens Leo Lucassen: "openlijk nomadisch gedrag, dat tot uiting komt in woonvorm en het trekken met gezin, zonder duidelijke sedentaire basis"⁴¹.

2.3.3 De opvattingen in het heden

Vanaf de afschaffing van de woonwagenwet in 1999 wil de overheid de positie van woonwagenbewoners (en daarmee ook die van Sinti en Roma) normaliseren. Zij zijn geen doelgroep meer van het minderhedenbeleid. De maatschappij ziet woonwagenbewoners, Sinti en Roma echter nog steeds als aparte groepen. Zij beschouwen zichzelf ook als aparte groepen met een eigen cultuur. Daardoor nemen zij nog steeds een aparte positie in binnen de Nederlandse samenleving.

Bij het onderwijs aan Sinti en Roma doen zich een aantal knelpunten voor. Deze hangen samen met de cultuurverschillen tussen hen en de school/ samenleving. Er worden dingen gevraagd die ingaan tegen hun thuiscultuur.

Voor zowel Roma als Sinti is Nederlands een tweede taal, wat achterstanden oplevert. Roma hebben daarbij nog te kampen met slechte woonomstandigheden⁴². De onderwijsachterstand bij deze mensen is groot en de doorstroom naar het voortgezet onderwijs is minimaal, al zit hier wel een stijgende lijn in. Nu heerst de opvatting dat het volgen van onderwijs voor Roma en Sinti de enige mogelijkheid is voor een betere maatschappelijke positie⁴³.

³⁹ Zie ook paragraaf 2.1.4

⁴⁰ www.lbr.nl (factsheet Roma en Sinti, 2004) pag. 3

⁴¹ Lucassen, 1990. pag. 235

⁴² www.lbr.nl (factsheet Roma en Sinti, 2004) pag. 4

⁴³ Rodrigues & Matelski, 2004. pag. 42

De arbeidsmarktparticipatie van woonwagenbewoners (dus ook van Roma en Sinti) is een stuk lager dan van de rest van de bevolking. Ook de inkomens van deze mensen zijn een stuk lager⁴⁴.

Veel Roma en Sinti zijn afhankelijk van een uitkering. Hun slechte positie op de arbeidsmarkt heeft er mede toe bijgedragen dat de criminaliteit onder hen relatief hoog is (hierover zijn trouwens geen harde cijfers). Lang niet alle Roma en Sinti laten zich met criminaliteit in, maar het draagt toch bij aan het negatieve imago van de hele groep.

Er is wel vooruitgang wat betreft arbeid. De 'nieuwe' Roma doen het relatief goed wat betreft opleiding en arbeid, Sinti nemen een middenpositie in. Ook vrouwen nemen steeds meer deel aan de arbeidsmarkt. Het schijnt dat zij niet openlijk laten merken wat hun culturele achtergrond is, uit angst voor vooroordelen. Ook dit houdt de vooroordelen in stand, want zo blijven vooral de minder geslaagden als Roma en Sinti bekend.

Er zijn de laatste jaren weinig klachten over achterstelling van Roma en Sinti bij klachteninstanties gekomen. Hiervoor zijn twee mogelijke verklaringen:

1. zij hebben geen last van discriminatie, of
2. dat hebben zij wel, maar zij leggen geen klachten bij de instanties voor.

Een aantal uitspraken van geïnterviewden door P.R. Rodrigues/ M. Matelski met betrekking tot Roma en Sinti in Nederland:

"Het niet praten over problemen zit in de cultuur, het is een manier van overleven. Bovendien wordt discriminatie normaal gevonden, daarom kunnen ze het niet goed duiden".

"Doordat ze altijd vervolgd zijn, hebben ze een hele andere oriëntatie op het leven en een heel defensieve houding naar de buitenwereld. Veel Roma en Sinti hebben geen behoefte om mee te draaien in de burgerlijke hiërarchie. Ze hebben geen toegang tot de Nederlandse bureaucratie. Dat komt doordat ze geïsoleerd worden en zich ook geïsoleerd opstellen".

"De media brengen alleen slecht nieuws. Dat bevestigt het negatieve beeld en werkt discriminatie in de hand. Als onze stichting een festival organiseert, benader ik altijd de media. Maar daar schrijven ze niet over".

"De media geven het beeld dat niks lukt met deze groep. Er is daarom weinig vertrouwen in de pers, die melden toch nauwelijks positieve berichten. Werkgevers worden weer afgeschrikt door de berichtgeving, waardoor ze geen Roma en Sinti in dienst durven nemen".

Uit onderzoek van P.R. Rodrigues en M. Matelski blijkt dat de verhouding tussen Roma en Sinti enerzijds en de politie anderzijds niet goed is. Vanwege – al dan niet vermeende – criminaliteit komen zij vaak in aanraking met de politie. Er zijn regelmatig invallen in woonwagenkampen, waarbij volgens betrokkenen vaak een buitensporig grote politiemacht wordt ingezet.

De Nederlandse samenleving heeft een negatief en stereotiep beeld van 'zigeuners'; zij worden vaak als bedreigend ervaren⁴⁵.

⁴⁴ www.lbr.nl (factsheet Roma en Sinti, 2004). pag. 4

⁴⁵ Rodrigues & Matelski, 2004. pag. 49

2.3.4 MWD en zigeuners

Maatschappelijk Werk houdt zich (onder andere) bezig met het ondersteunen van de 'zwakkeren' in de samenleving, de minderheden. Hoewel zigeuners niet meer tot de minderheden behoren volgens het minderhedenbeleid, hebben zij nog steeds een sociaal-economisch zwakke positie en vallen zij vaak buiten de boot. Volgens het structureel functionalisme/ de systeembenadering⁴⁶ vertonen mensen die 'buiten de boot vallen' dusdanig afwijkend gedrag dat het 'buiten de boot vallen' veroorzaakt. Volgens de etiketteringstheorie⁴⁷ zijn deze mensen met een dusdanig etiket beplakt dat dit een zwakke positie veroorzaakt.

Het afwijkende gedrag dat zigeuners vertonen (althans, dat wordt beweerd) volgens Merton (structureel functionalisme/ systeembenadering) is innovatie. Het doel heiligt de middelen: Het draait hier om het vormen van nieuwe doelen en middelen en non-conformisme. Zigeuners hebben hun eigen doelen en middelen die niet zozeer nieuw zijn, maar wel afwijken van de reguliere samenlevingen waarin zij zich bevinden. Dit is een reden waarom zij niet (altijd) geaccepteerd worden door deze reguliere samenlevingen. De oplossing volgens deze benadering is er voor zorgen dat de afwijkende gedragingen van de groep verdwijnen en dat zij zich conformeren aan de reguliere samenleving.

Wat duidelijk werd in de vorige paragrafen is dat zigeuners gestigmatiseerd en geëtiketteerd worden. Volgens Goffman (etiketteringstheorie) zijn er 3 categorieën stigmata:

1. fysieke gebreken
2. als ongewenst beschouwde karaktertrekken
3. collectieve stigmata

De laatste 2 spelen bij zigeuners een rol. De ongewenste karaktertrekken die zij krijgen toegeschreven zijn onder andere: niet te vertrouwen, dieven, werkloosheid e.d. Deze eigenschappen zijn collectief toegeschreven aan de hele groep. Als je het hebt over zigeuners dan heb je het over een bepaald volk met ongewenste karaktertrekken (althans, zo worden zij gestigmatiseerd/ geëtiketteerd). De oplossing volgens deze benadering is de geëtiketteerde groep meer macht te laten krijgen, hen te emanciperen. Het doel is het tegengaan van etikettering en de geëtiketteerde groep beter organiseren. Een ingang om met een geëtiketteerde groep te werken is ingewijd te raken in de groep. Je weet als ingewijde veel van de groep en bent op de hoogte van de geheimen van het geëtiketteerde bestaan.

⁴⁶ Visser, 2000. pag. 17 en volgende

⁴⁷ Visser, 2000. pag. 77 en volgende

2.4 Zigeuners in Oekraïne

In voorgaande hoofdstukken hebben we gekeken naar de zigeuners in het algemeen en in ons eigen land. Verder hebben we ingezoomd op het land Oekraïne en het gebied waar we ons onderzoek hebben gehouden. In dit hoofdstuk willen we kijken naar de zigeuners in de Oekraïne. Specifiek in het gebied waar we ons onderzoek hebben gedaan. In hoofdstuk 2.1.4. schreven we over Transcarpatië (het gebied waar de kampen van ons onderzoek liggen), dat dit vroeger Hongaars grondgebied is geweest. De zigeuners in dit gebied voelen zich dan ook het meest verwant met de Hongaarse cultuur en spreken ook Hongaars.

2.4.1 Rondtrekken of zich vestigen

De zigeuners in Transcarpatië leven hier al sinds de 15de eeuw. In de 18de eeuw zijn zij wreed vervolgd door de Oostenrijkse keizerin Maria-Theresa. Dit kwam voornamelijk naar voren in de regel dat hun het nomadenleven werd verboden. De zigeunermannen werden verplicht het leger in te gaan. Ook na de WO2 werd er alles aan gedaan om hen geen nomadenbestaan te gunnen⁴⁸. Verder werden ze verplicht om Hongaarse namen aan te nemen en werden hun kinderen ondergebracht bij burgergezinnen om ze zo een “normale” opvoeding te geven. Ook huwelijken tussen zigeuners werden verboden⁴⁹.

Daar waar ze tijdens het communisme werden ingezet in de zware industrie, de bouw en landbouwcoöperatieven, werden ze na de invoering van de vrije markteconomie uit het arbeidsproces gehaald, waarna ze werkloos werden. Hierdoor werd hun minderheidspositie versterkt⁵⁰.

Op deze wijze werden de van oorsprong rondtrekkende groepen geassimileerd en kwamen ze verplicht op vaste plekken te wonen. In 1956 werd dit door de Sovjet grootmacht verplicht in een wet en stond er bij weigering een straf op van 5 jaar strafkamp.

2.4.2 De “zigeunerkampen”

Door bovenstaande ontwikkelingen werden de zigeuners teruggedreven in nederzettingen aan de rand van een stad of een dorp of soms zelfs ver buiten het dorp in het veld⁵¹. Vaak ver achter de hoofdstraat. Doordat ze geen werk hebben zijn deze kampen erg eenvoudig van uiterlijk en naar westerse maatstaven armoedig. Er is geen stromend water (of alleen op één punt) en er is spaarzaam wat elektriciteit.

Het woord “kamp” heeft een negatieve naam, wij associëren dit snel met concentratiekamp zoals in de tweede wereldoorlog of de recente Bosnië-oorlog. Kees Bakker spreekt in zijn boek: “Morgen ben je koningin van de kolonie” over zigeunerkolonies. Dit is een vreedzamer woord, alleen wordt dit door de zigeuners zelf in Oekraïne niet gebruikt en gebruikt men hier het Hongaarse woord Tabor = Kamp. Vandaar dat wij het toch over zigeunerkampen hebben.

De woningen of beter gezegd hutjes waarin de zigeuners wonen zijn veelal gemaakt van gedroogde klei. Die steken ze zelf af in het veld achter het kamp.

⁴⁸ Berkhouwer e.a., 2004. pag. 16

⁴⁹ Bakker, 1994. pag. 20

⁵⁰ Dereack, 2001. pag. 43

⁵¹ Bakker, 1994. pag. 20

Veel woningen in Oekraïne worden gemaakt van gedroogde kleisteen, maar worden dan nog wel tegen weer en wind afgestuct. Dit gebeurt in de zigeunerkampen vaak niet. Hierdoor is de kans groot dat bij hevige regenval of overstroming de woning in zal storten, zoals dit ook in 1998 in diverse kampen gebeurde. De hutten hebben een afmeting van ongeveer 4 x 6 meter met twee kamers. Het schuine dak kan bestaan uit plastic, planken of b.v. asbestplaten. De punt is vaak open en veelal is er een schoorsteen in gemaakt.

Omdat de hutten vrij primitief gebouwd zijn, is de hygiënestandaard laag. Ratten en muizen hebben vrij toegang tot deze hutten. Bovendien is er geen gesloten rioleringssysteem, maar een open riool. Ziekten als tuberculose en hepatitis komen daar dan ook veel voor. Ook door het ontbreken van een vers drinkwatersysteem wordt de hygiëne niet bevorderd.

2.4.3 Aantallen en grootte

In Transcarpatië (zie ook hoofdstuk 2.1.4) leven tussen de 12.000 en 30.000 zigeuners⁵². Dit is een aanzienlijk deel van het totale aantal dat in Oekraïne leeft, namelijk 60.000⁵³. Ze zijn verdeeld over 50 kampen volgens de ERRC⁵⁴ waarvan enkele grote in Berechovo (1250 mensen) en Velliky Berezni (met 750-1000 mensen). Onze onderzoekskampen behoren tot de middelgroten met 100-400 mensen.

2.4.4. Abortus en sterilisatie

In de literatuur zijn weinig officiële cijfers terug te vinden aangaande abortussen en sterilisatie in deze regio en geheel Oekraïne. Geschat wordt dat voor geheel Oekraïne 4 van de 5 zwangerschappen eindigen in abortus⁵⁵. Op basis van het inwoneraantal en geboortes per 1000 inwoners komt dit neer op 400.000 abortussen per jaar. Dit aantal is aanzienlijk als je dit vergelijkt met het aantal abortussen wereldwijd per jaar: 50 miljoen. Ter vergelijking: In Nederland (met de twijfelachtige eer het laagste abortuscijfer ter wereld te hebben) zijn dit 34.000 abortussen per jaar.⁵⁶ Het is de vraag of dit getal van de gehele Oekraïne over te zetten is op de zigeunerkampen. In de resultaten van onze interviews met zigeuners zullen we terug komen op de werkelijke aantallen.

Een zigeunerkamp dat ruim 50 km van de twee onderzoekskampen ligt, namelijk Bystrany in Slowakije, is op 4 februari 2004 uitgebreid in het nieuws geweest bij Netwerk⁵⁷, onder het kopje "Slowakije schendt mensenrechten". In deze reportage kwam naar voren dat jonge vrouwen na de bevalling in het ziekenhuis gedwongen of zonder het te weten gesteriliseerd werden. Zoals al eerder vermeld is, bevat Slowakije een grote zigeunergemeenschap en wordt op deze wijze geprobeerd het aantal zigeuners in te perken. Uit een onderzoek onder 260 zigeunervrouwen bleek dat 130 van hen onwetend gesteriliseerd waren⁵⁸. Uit de literatuur is niet gebleken of dit ook in Oekraïne plaatsvindt, dit zal verder uit onze interviews moeten blijken.

⁵² Cahn, 1997. pag. 16.

⁵³ Djuric e.a., 2002. pag. 182

⁵⁴ European Roma Right Center

⁵⁵ www.schreeuwomleven.nl

⁵⁶ www.minbuza.nl

⁵⁷ www.netwerk.tv

⁵⁸ Het rapport "Body en Soul" van de organisatie 'Centre for Reproductive Rights' ondersteunt de bevindingen van Netwerk

2.4.5. Dagingvulling

Zoals vele Oekraïners zijn ook veel zigeuners werkloos. Ze werken als landarbeider bij Hongaarse boeren, of brengen de dag thuis door. Een aantal heeft nog een traditioneel beroep zoals het vlechten van manden die verkocht worden. Verder zijn de zigeuners zeer ritmisch en hebben ze veel gevoel voor muziek⁵⁹. Ze spelen dan ook graag viool bijvoorbeeld en een enkele zigeuner mag in de restaurants spelen. Toch geldt dit meer voor Hongarije en Roemenië, het komt in Oekraïne minder vaak voor. Verder gaan de zigeunervrouwen in Transcarpatië vaak bedelen in de stad om zo het benodigde geld te verkrijgen. De mannen werken op het land in loondienst of bewerken hun eigen land. Vaak zijn ze ook in voor allerlei klusjes indien het maar geld oplevert. Vanuit de interviews hopen we specifiek in te gaan op de dagingvulling van de zigeuners in de onderzoekskampen omdat dit vanuit de algemene literatuur lastig vertaald kan worden.

Afsluiting

In dit hoofdstuk hebben we uitvoerig stilgestaan bij de zigeuners in het perspectief van hun historie. In hoofdlijn hebben we gezien dat zij, ongeacht in welk deel van Europa zij wonen, uitgesloten zijn geweest van de autochtone bevolking. Bovendien heeft WO2 diepe sporen getrokken in de zigeunergemeenschap. Deze stigmatisering achtervolgt hen tot op de dag van vandaag en kenmerkt hun gehele gemeenschap met alle gevolgen van dien. Daarnaast hebben we gekeken naar het land Oekraïne en haar geschiedenis. Een conclusie zou kunnen zijn dat, zowel Oekraïne als land en zigeuners als gemeenschap, een uiterst gecompliceerd verleden hebben.

⁵⁹ Dereack, 2001. pag. 75

H o o f d s t u k 3

O N D E R Z O E K

Interviews met zigeuners en zigeunerhulpverleners,
naar aanleiding van deelvraag 2 en 3.

"Ohne Heim, ohne Grab"
(zonder thuis, zonder graf)

Titel van een boek over zigeuners.

Inleiding

In hoofdstuk 2 hebben wij via een literatuurstudie gekeken naar het land Oekraïne en de geschiedenis van de zigeuners. Door middel van interviews hebben wij een beeld proberen te schetsen over hedendaagse zigeuners, specifiek in het land Oekraïne. In de eerste paragraaf komen de interviews met professionals aan bod. In de tweede paragraaf worden de gesprekken die wij oriënterend in Oekraïne hebben gehouden verwoord en in de laatste paragraaf hebben wij onze interviews met de doelgroep verwerkt. Wij hebben gekozen voor deze volgorde, omdat wij zo afbouwen van de professionals die met de doelgroep werken, naar de doelgroep zelf. In elke paragraaf hebben wij geprobeerd dezelfde indeling te gebruiken zodat er een overzichtelijk beeld ontstaat.

3.1 Interviews met professionals

In deze paragraaf komt het volgende aan bod: we starten met het onderzoekstechnische aspect van deze interviews, hierna volgt een verantwoording van onze keuze voor de geïnterviewde professionals en de verantwoording van de vragen die wij aan deze professionals hebben gesteld. Vervolgens trekken we onze conclusie naar aanleiding van deze interviews en bespreken we eventuele verschillen.

3.1.1 Onderzoekstechnische aspecten

Deels waren de interviews die wij hebben afgenomen inventariserend van aard. Wij wilden meer weten over leefomstandigheden van zigeuners van mensen die direct met hen te maken hebben of hebben gehad. Dit was een inventarisatie van ervaringen en kennis.

Een ander deel was ontwikkelingsonderzoek. De informatie uit deze interviews zal gedeeltelijk bijdragen aan de ontwikkeling van ons plan van aanpak. Specifieke informatie die zal helpen het plan beter af te stemmen op de doelgroep.

Wij hebben gekozen voor een kwalitatieve benadering in de vorm van diepte interviews met open vragen op een vragenlijst. Wij hebben in totaal 6 professionals geïnterviewd. Deze manier van onderzoek is gekozen, omdat wij dieper op verschillende onderwerpen in wilden gaan en de mogelijkheid wilden hebben om eventueel door te vragen. Ook verwachtten wij hierdoor een beter beeld te krijgen van de situatie en bepaalde onderwerpen. We hebben gekozen voor een vragenlijst, omdat we met betrekking tot onze hoofdvraag specifieke vragen hadden. Wij wilden het gespreksonderwerp daarom enigszins inkaderen. De vragen in de vragenlijst zijn zo goed mogelijk op onze hoofdvraag afgestemd, met als doel een plan van aanpak te schrijven dat antwoord geeft op onze hoofdvraag.

Omdat wij professionals geïnterviewd hebben gaan wij er van uit dat de antwoorden betrouwbaar zijn. Wij houden wel rekening met het feit dat dit persoonlijke ervaringen zijn in verschillende gebieden die niet altijd van toepassing zijn op onze doelgroep, namelijk de zigeuners in Oekraïne, provincie Transcarpatië, kampen Holmok en Konchaza.

3.1.2 Verantwoording keuze professionals

Jenine van Zee: Jenine heeft gewoond en gewerkt in de Oekraïne. Zij heeft in het kinderziekenhuis gewerkt waar veel kinderen van de kampen waar wij onderzoek hebben gedaan worden gebracht en/of achtergelaten. Zij heeft zelf een project opgezet in een zigeunerkamp waar zij nu nog aan werkt vanuit Nederland. Jenine heeft de opleiding SPH afgerond en is nu bezig met de opleiding HBO-V. Zij heeft niet specifiek onderzoek gedaan naar zigeuners en hun omstandigheden, maar heeft wel ervaring met het samenwerken met hen en het opzetten van een project in een zigeunerkamp. Wij vonden dit een goede reden om haar te interviewen.

Cristi Dina: Cristi is opgegroeid in een zigeunerwijk in Roemenië. Zigeuners waren zijn vrienden en “vijanden”. Wij hebben hem geïnterviewd, omdat hij veel kennis heeft van een zigeunercultuur, ook met betrekking tot ons onderwerp. Cristi is geen hulpverlener, wij zien hem als een ervaringsdeskundige.

Maja Danon: Maja Danon werkt voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken en zij werkt en heeft veel gewerkt met en voor zigeuners. Wij zagen in haar iemand die ons vanuit een professioneel opzicht informatie kon verstrekken over zigeuners (zelf noemt zij hen Roma). Ook wilden wij haar kijk op en advies over ons onderzoek met betrekking tot haalbaarheid en onderzoeksmethoden.

R. (willen we anoniem laten): R. is zigeuner en woont in Oekraïne in een groot kamp in de provincie Transcarpatië (niet in een van de door ons onderzochte kampen). R. is verantwoordelijk voor enkele projecten in het zigeunerkamp. Wij hebben met hem gesproken, omdat hij ons informatie van binnenuit kon geven. Hij weet hoe de zigeunergemeenschap is en wat er gebeurt. Ook heeft hij ervaring met het opzetten van projecten in zigeunerkampen, met de doelgroep. Hij kon ons goed advies geven voor en over ons onderzoek.

Kees Bakker: Kees Bakker is professional in hulpverlening aan Hongaarse zigeuners. Hij heeft verschillende projecten opgezet voor en met deze doelgroep in de afgelopen 15 jaar. Hij heeft verschillende artikelen geschreven over deze ervaringen. Hij heeft zicht op de leefsituatie van zigeuners en hoe zij met bepaalde zaken omgaan. Hij heeft ervaring met het opzetten van projecten. Voor ons zijn de redenen om hem te interviewen: meer te weten te komen over het leven van zigeuners en over het opzetten van projecten met en onder deze mensen. Kees Bakker heeft ons ook een beeld kunnen geven op de verschillende niveaus: micro-, meso, en macroniveau.

Piet van Driel: de heer Van Driel heeft een aantal projecten voor en met zigeuners mede opgezet. Hij verleent al hulp aan zigeuners vanaf 1989 en heeft dus de nodige ervaring. Ervaring die wij mee wilden nemen in ons onderzoek.

3.1.3 Verantwoording vragen

Onderdeel A: relatie geïnterviewde ten opzichte van de zigeuners: in dit onderdeel kwamen een aantal vragen aan bod waarin wij duidelijk wilden krijgen hoe de geïnterviewden betrokken zijn (geweest) bij zigeuners, waar en in welke perioden. Dit hebben wij gevraagd om de geïnterviewde in een bepaald kader te plaatsen zodat wij hem kunnen verhouden tot ons onderzoek en onze doelgroep. Een andere vraag in dit onderdeel was hoe de geïnterviewden vonden hoe zigeuners genoemd moeten worden. Hier bestaat vaak verwarring of onenigheid over. Wij wilden weten hoe zij de doelgroep noemden en waarom, rekening houdend met het punt dat zigeuner vaak als scheldwoord gebruikt wordt om te discrimineren. Wij hebben bij deze vraag ook uitgelegd waarom wij hen 'zigeuners' noemen.

Onderdeel B: maatschappelijke positie en woonomgeving van zigeuners: in dit onderdeel komen onderwerpen als leefomstandigheden, tijdsbesteding, financiële situatie en discriminatie aan bod. Wij wilden met deze vragen informatie krijgen om een beeld te vormen van zigeuners in hun dagelijks leven. Ook wilden wij weten hoe de geïnterviewde zelf tegenover hen stond.

Onderdeel C: normen en waarden van zigeuners: zoals de titel al weergeeft wilden wij meer informatie over normen en waarden van zigeuners. Ook vonden wij de onderwerpen hiërarchie, cohesie en religie belangrijk om naar te vragen. Wij wilden deze informatie, omdat wij de kampen in zouden gaan en rekening wilden houden met deze onderdelen. Ook nemen we de informatie mee in het plan van aanpak zodat we zicht hebben op zo veel mogelijk aspecten die van belang kunnen zijn voor het slagen van het plan.

Onderdeel D: kinderen van zigeuners: wij wilden meer weten over hoe zigeuners met hun kinderen omgaan en hoeveel waarde zij hechten aan hun kinderen. Dit omdat wij hier in ons plan van aanpak rekening mee wilden houden. Als je een vorm van voorlichting geeft aan mensen moet je weten wat kinderen voor hen betekenen en hoe je daar rekening mee kunt houden in de voorlichting.

Onderdeel E: seksualiteit en zigeuners: wij wilden in dit onderdeel meer te weten komen over wat zigeuners weten op het gebied van seksualiteit en hoe zij hiermee omgaan. Ook dit is belangrijk voor ons plan van aanpak. Je moet weten van welk punt je uit kunt gaan en hoe je er het beste over kunt praten, wil het goed overkomen.

Onderdeel F: aanbevelingen voor ons onderzoek: de mensen die we geïnterviewd hebben zijn allemaal mensen die ervaring hebben met zigeuners, een deel zelfs met het opzetten van projecten met en onder zigeuners. Wij wilden graag hun mening over ons onderzoek en ons eventuele plan (met name met betrekking tot haalbaarheid).

3.1.4 Conclusies

De conclusies worden besproken per onderdeel van de vragenlijst. In deze onderdelen trekken we conclusies uit de vragen die wij belangrijk achten voor ons onderzoek. De volledige uitwerking van elk interview is terug te vinden in bijlage 2b.

Onderdeel A: relatie geïnterviewde ten opzichte van de zigeuners: alle geïnterviewden hebben zelf te maken gehad met zigeuners en hebben in gebieden gewerkt en/of gewoond waar zij voorkwamen. Op Cristi na hebben alle geïnterviewden hulp verleend aan zigeuners en/of doen dit nog steeds. De leden van de doelgroep blijken zichzelf voornamelijk zigane of gipsy te noemen en 5 van de 6 geïnterviewden noemt hen ook zo. Kees Bakker wist een aantal groepsnamen te noemen en vertelde dat intellectuelen, die zich bezighouden met zigeuners vanuit Europese ideeën, hen vaak Roma noemen. Maja Danon noemt hen consequent Roma, omdat in de omgeving waar zij werkt zigeuners zo genoemd willen worden.

Onderdeel B: maatschappelijke positie en woonomgeving van zigeuners: volgens alle geïnterviewden zijn zigeuners voornamelijk werkloos, een enkeling heeft werk. Wel doen zij tijdelijk (zwarte) klussen om aan geld te komen. De financiële positie is vaak slecht, met name aan het eind van de winter, omdat er dan weinig klussen zijn. Het gebrek aan scholing en ontwikkeling onder zigeuners speelt ook een rol. Hierdoor hebben zij minder kans op de arbeidsmarkt. Een van de geïnterviewden geeft aan dat hun slechte positie in de hand gewerkt wordt door het feit dat zij zich hebben moeten vestigen. Al trekkend konden zij beter overleven dan gevestigd. Er zijn ook welvarende zigeuners, maar die wonen vaak niet in kampen en zwijgen over hun achtergrond. Zigeuners leven vaak aan de rand van een stad of dorp, in de marge van de samenleving. Zij worden vaak gediscrimineerd door de reguliere bevolking, tenzij deze bevolking zelf ook aan de rand van de samenleving zit. Zigeuners hebben daardoor in hun leven veel minder kansen dan niet-zigeuners. Hulpverleners veroordelen hen niet zo zeer, maar kunnen wel een aantal vooroordelen bevestigen. Dit wel met in acht name van hun gemarginaliseerde positie.

Onderdeel C: normen en waarden van zigeuners: de ene hulpverlener vraagt zich af of zigeuners wel normen en waarden hebben en de ander ziet dat zij wat dit betreft in crisis zijn: door hun gemarginaliseerde positie vervagen normen en waarden. Een aantal genoemde normen en waarden zijn: vooral familie is belangrijk. Zigeuners trouwen vaak jong en hebben over het algemeen grotere gezinnen dan de reguliere bevolking. De cohesie die er vroeger sterk was onder de doelgroep is vaak vervaagd en alleen nog gericht op de directe omgeving (het gezin). Kees Bakker denkt dat ook dit komt door hun gemarginaliseerde positie. Zigeuners zijn vaak bijgelovig en erg gevoelig voor spiritualiteit en religie. Dit betekent niet dat zij dit altijd praktiseren.

Onderdeel D: kinderen van zigeuners: het gemiddelde aantal kinderen in een gezin komt neer op 4 tot 6 kinderen. Er zijn ook uitschieters naar 10 of zelfs 19 kinderen. Kinderen zijn belangrijk voor zigeuners, al is hun omgang met kinderen vaak anders dan bijvoorbeeld bij Nederlanders. De kinderen zijn vaak buiten en de ouders zijn zeker de baas over de kinderen (autoritaire gezinsverhoudingen).

Gehandicapte kinderen zijn door alle hulpverleners weinig gezien. Misschien dat zij eerder overlijden of naar ziekenhuizen of kindertehuizen gebracht worden.

De gehandicapten die gezien zijn worden vaak als vanzelfsprekend geaccepteerd en doen zo veel als mogelijk mee met de niet- gehandicapten. Ook worden zij wel gebruikt om te bedelen.

Onderdeel E: seksualiteit en zigeuners: er is weinig kennis betreffende seksualiteit onder zigeuners. Er wordt vaak niet over gesproken (op een enkele keer na) en er vindt vrijwel geen voorlichting plaats. Dat er niet over seksualiteit gesproken wordt betekent niet dat zij hier niet aan doen. Wat betreft “het doen” hebben zigeuners weer wel een hele vrije moraal. Zigeuners zijn vaak niet monogaam. Met name voor mannen is het gebruikelijk om met meer dan een vrouw naar bed te gaan. Door het gebrek aan voorlichting weten zij vaak niet veel over het hoe en wat van voorbehoedsmiddelen. Zij weten wel van het bestaan af, maar gebruiken ze vaak niet. Hulpverleners houden er verschillende ideeën op na over hoe dit komt: door het macho gedrag, door de prijs van de voorbehoedsmiddelen of door onwetendheid. Abortussen worden vaak gepleegd en door sommige zigeuners gezien als voorbehoedsmiddel.

Onderdeel F: aanbevelingen voor ons onderzoek: enkele tips die wij gekregen hebben zijn de volgende: gebruik de zigeuners (Roma) zelf als informatiebron, omdat de oplossing uit henzelf moet komen. Vanuit de omgang met mensen moet gedragsverandering komen. Je kunt het beste klein beginnen en dan groter uitbouwen en de tijd nemen om vertrouwen te winnen, evt. met gratis eten. Houd het simpel, gebruik plaatjes, video, maak het visueel, want dan blijft het hangen. Houd het kort, want dan houd je de aandacht beter vast. Geef ze iets op papier om mee naar huis te nemen (met plaatjes). Geef de voorlichting aan mannen en vrouwen apart. Begin met de nieuwe generatie, de ouderen zullen het niet goed begrijpen en hun mentaliteit is moeilijk te veranderen. Zorg dat je de setting waarin je de vrouwen interviewt veilig voor hen maakt zo dat zij zo open mogelijk kunnen spreken. Ook om minder sociaal wenselijke antwoorden te krijgen is dit belangrijk al zul je het niet geheel kunnen voorkomen. Op de vraag hoe haalbaar ons onderzoek/plan van aanpak zou zijn is geantwoord dat je wel wat kunt bereiken, maar dat je blij moet zijn met kleine veranderingen. Vertrouwensband en ‘aanwezigheid’ is erg belangrijk.

3.2 Oriënterende gesprekken in Oekraïne

Tijdens ons bezoek aan Oekraïne hebben we met een aantal mensen gesprekken gevoerd. Dit waren niet specifieke interviews, maar meer oriënterende gesprekken. Achtereenvolgens komen aan bod: het onderzoekstechnische aspect van deze gesprekken, de keuze voor deze gesprekken, waarom hebben wij de onderwerpen besproken die we besproken hebben, conclusie uit deze gesprekken en de eventuele vergelijking van uitkomsten hiervan.

3.2.1 Onderzoekstechnische aspecten

Ook deze gesprekken waren deels inventariserend van aard. Wij wilden meer weten over leefomstandigheden van zigeuners van mensen die direct met hen te maken hebben in Oekraïne, in de provincie Transcarpatië. Dit was een inventarisatie van ervaringen en kennis.

Een ander deel was ontwikkelingsonderzoek. De informatie uit deze gesprekken zal gedeeltelijk bijdragen aan de ontwikkeling van ons plan van aanpak. Specifieke informatie die zal helpen het plan beter af te stemmen op de doelgroep.

Wij hebben gekozen voor een kwalitatieve benadering in de vorm van open gesprekken met voor een deel van de gesprekken een aantal vooraf opgestelde vragen en voor een deel zonder vooraf opgestelde vragen. Wij hebben in totaal 6 oriënterende gesprekken gevoerd. Wij hebben gekozen voor deze manier van gespreksvoering, omdat dit het gespreksonderwerp vrij open hield. Wij wilden deze openheid, omdat deze verschillende mensen op een verschillende manier met zigeuners te maken hebben en we zo meer informatie konden krijgen. We hebben, ondanks dat, de gesprekken toch zo proberen te sturen dat we meer te weten kwamen in het belang van ons onderzoek.

Zoals al eerder genoemd is, hebben de mensen waarmee we deze gesprekken hebben gehad op verschillende manieren te maken met zigeuners. Ook zijn dit mensen uit Oekraïne of Hongarije en dit maakt dat zij toch anders kunnen kijken naar bepaalde zaken dan wij Nederlanders. Zij zitten meer in de situatie en wij als Nederlanders staan er toch meer buiten. Wij zeggen niet dat deze mensen de waarheid niet spreken, maar dat zij, omdat zij het vanuit een bepaald opzicht bekijken, en ermiddenin zitten, misschien een niet volledig beeld hebben van bepaalde zaken die spelen, of misschien andere belangen hebben dan wij. Wij hechten, juist om de reden dat zij te maken hebben met zigeuners uit Oekraïne, Transcarpatië veel waarde aan deze gesprekken, maar we kijken wel kritisch naar die gesprekken met het bovenstaande in ons achterhoofd. Daar komt bij dat dit allemaal persoonlijke ervaringen zijn.

3.2.2 Verantwoording oriënterende gesprekken

E. (willen we eveneens anoniem laten): E. heeft ervaring in voorlichting aan jongeren (met name Oekraïners, maar ook zigeuners) met betrekking tot seksualiteit, identiteit, drugs e.d. Zij heeft ons informatie kunnen geven over zigeuners en hun omgang met seksualiteit en hun verdere leefwijze. Zij kon ons ook informatie geven over hoe je voorlichting kunt geven.

Corine van de Kooij: Corine is onze begeleider in de Oekraïne en heeft ook de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening gevolgd. Zij is directrice van een vorm van gezinsvervangend tehuis voor kinderen die afgestaan zijn. Zij probeert voor deze kinderen adoptie-ouders te regelen. Enkele van deze kinderen en ouders zijn zigeuner.

Kovacs Sandor: Kovacs is een missionaris uit Hongarije en heeft verschillende projecten opgezet voor en met zigeuners. Hij kon ons informatie geven over hoe je een project kunt opzetten onder zigeuners en de slagingskansen van verschillende projecten. Hij heeft door het opzetten van deze projecten veel ervaring met de doelgroep en hij kon ons veel vertellen over hun leefwijze en mentaliteit.

Eva Banko en Svetta Hir: Eva en Svetta zijn hoofd-kinderarts en kinderarts in het kinderziekenhuis in Chop. Wij wilden hun kijk op de problematiek van achtergelaten kinderen in het ziekenhuis. Ook hebben zij te maken met zigeunermoeders en kinderen die in het ziekenhuis komen. Wij wilden ook naar hun beeld van zigeuners informeren, omdat zij dit toch vanuit een ander perspectief zien dan de andere mensen die wij gesproken hebben.

3.2.3 Verantwoording gespreksonderwerpen

De onderwerpen in deze oriënterende gesprekken waren allemaal gespitst op ons onderzoek: op de ontwikkeling en de kans van slagen van ons plan van aanpak en op de leefwijze en kennis van seksualiteit van zigeuners. Wij hebben hiervoor gekozen, omdat wij deze informatie nodig achtten voor de interviews met de zigeuners en voor de ontwikkeling van ons plan van aanpak.

3.2.4 Conclusies

Zowel zigeuners als Oekraïners hebben geen goed beeld van seksualiteit. De beelden die zij hebben zijn vaak vervormd door televisie en tijdschriften. Zigeuners hebben een andere mentaliteit dan Oekraïners: ze nemen geen verantwoordelijkheid. De hygiëne in zigeunerkampen is slecht. Een mogelijkheid om hun mentaliteit te veranderen is onderwijs en voorlichting. In de kampen komen veel ziekten voor als TBC, Syfilis en Aids. Deze ziekten komen niet alleen veel onder zigeuners voor maar ook onder Oekraïners.

Het hebben van veel kinderen wordt gewaardeerd onder zigeuners. Over seksualiteit wordt onder zigeuners moeilijk gesproken. Het “doen”, bijvoorbeeld als zij met z’n allen in een kamer zijn, is daarentegen wel weer heel gewoon. Voorbehoedsmiddelen kennen zigeuners niet goed en zij hebben er sowieso geen geld voor.

De zigeuners die kinderen afstaan zijn vaak de mensen die ook aan de onderkant van de zigeunergemeenschap zitten. Volgens de artsen in het kinderziekenhuis in Chop worden de kinderen vaak ziek door de eet, drink- en andere leefgewoonten van de ouders. Ook zeggen zij dat zigeuners geen anticonceptie willen: ze kopen het niet en als ze het gratis krijgen gooien ze het weg. Volgens deze artsen vindt er geen abortus plaats. Uit de andere interviews (met professionals en de doelgroep zelf) blijkt dat dit toch zeker wel gebeurt!

Eén van de artsen is vrij sceptisch over de plannen. Zij zegt dat als je niet in dit land woont, je niet goed kunt weten hoe het allemaal gaat en dat plannen dan anders kunnen lopen dan je denkt of wilt. Dit is wel een belangrijk punt om mee te nemen in ons plan van aanpak met betrekking tot de haalbaarheid. Zigeuners worden afgespiegeld als een totaal andere bevolking waar moeilijk mee te werken is, met name de volwassenen. Kinderen zijn meer beïnvloedbaar en ons werd regelmatig geadviseerd met de kinderen aan de slag te gaan. Zij staan er om bekend dat zij bij de dag leven en niet denken aan morgen. Het eerste seksuele contact is al op jonge leeftijd.

Wij kunnen concluderen dat we sterk rekening moeten houden met de mentaliteit van de doelgroep en dat deze in elk kamp weer anders is. Ook zijn er verschillen tussen zigeuners onderling en daar moeten we ook rekening mee houden. Het advies was ook om de hen zo veel mogelijk in de praktijk te laten leren.

3.3 Interviews zigeuners

De reden dat wij naar de Oekraïne zijn gegaan is om interviews af te nemen bij onze doelgroep: Zigeuners in de Oekraïne, provincie Transcarpatië, kampen Holmok en Konchaza. In Holmok wonen naar schatting 200 zigeuners waarvan de helft bestaat uit kinderen. In Konchaza wonen naar schatting ruim 400 zigeuners waarvan ook de helft bestaat uit kinderen. 80% van de kinderen die in het kinderziekenhuis in Chop liggen komen uit deze 2 zigeunerkampen. Dit is de schatting die de projectgroep heeft gemaakt. Een arts schatte dit aantal zelfs op 90%. In deze paragraaf komt achtereenvolgens aan bod: onderzoekstechnische aspecten, waarom wij hebben gekozen voor interviews met de doelgroep, waarom wij de vragen gesteld hebben die we gesteld hebben, feitelijke conclusies, observaties en de conclusies die wij daaruit getrokken hebben en een vergelijking van deze conclusies tussen de 2 verschillende kampen. De volledige uitwerking van de interviews is terug te vinden in bijlage 3b/c.

3.3.1 Onderzoekstechnische aspecten

Deze interviews hadden zowel een inventariserend karakter als een ontwikkelingsonderzoekend karakter. Het inventariserende deel richtte zich vooral op de omstandigheden en het ontwikkelingsonderzoekende deel richtte zich vooral op specifieke onderdelen. Wij wilden meer weten over leefomstandigheden van zigeuners zelf in de Oekraïne, provincie Transcarpatië. En wij wilden weten wat hun kennis was met betrekking tot bepaalde onderwerpen waar wij ons plan van aanpak op willen richten. De informatie uit deze gesprekken zal dan ook gedeeltelijk bijdragen aan de ontwikkeling van ons plan van aanpak. Deze specifieke informatie zal helpen het plan beter af te stemmen op de doelgroep.

Wij hebben gekozen ons onderzoek in de kampen Holmok en Konchaza te doen, omdat uit deze kampen de meeste kinderen in het kinderziekenhuis in Chop terechtkomen, het ziekenhuis waar onze opdrachtgever zich in eerste instantie op richt.

Via de directeur van Dorcas Aid, een hulpverleningsorganisatie die wereldwijd opereert, kregen wij het telefoonnummer van een echtpaar dat ook hulp verleent in de kampen Holmok en Konchaza. Zij hadden een contactpersoon in de kampen. Dit stel sprak Engels en zij zijn met ons mee geweest de kampen in als tussenpersoon en tolk. Wij hebben 1 maal gebruik gemaakt van een andere tolk, omdat het echtpaar verhinderd was. De contactpersoon die zij hadden was een jonge predikant van 21, die in beide kampen preekt. Hij was ook de leider van het kamp Holmok. Hij zorgde er voor dat de vrouwen die wij geïnterviewd hebben bij elkaar kwamen. Wij hebben hem gevraagd de vrouwen zo uiteenlopend te laten zijn (in hoeveelheid kinderen, welvarendheid en leeftijd). Hier heeft hij zoveel mogelijk voor geprobeerd te zorgen.

Het interviewen met een tolk heeft er mogelijk voor gezorgd dat de vragen en antwoorden niet altijd even exact zijn overgekomen. De vertaling was namelijk voor ons: van Nederlands naar Engels, van Engels naar Hongaars of Russisch en van Hongaars of Russisch naar Engels en weer van Engels naar Nederlands.

We hebben gekozen om alleen vrouwen te interviewen, omdat zij met name voor de kinderen zorgen en in ieder geval in de zigeunercultuur gezien worden als verantwoordelijke voor de kinderen en het krijgen ervan.

Mannen zijn ook minder makkelijk te bereiken dan vrouwen, vrouwen praten makkelijker. Hier speelt ook het macho gedrag weer mee.

Wij hebben er voor gekozen de vrouwelijke helft van de projectgroep de vragen bij de doelgroep af te laten nemen. Dit om de drempel voor de vrouwen te verlagen en om een vertrouwde sfeer te creëren.

Wij hebben de vrouwen in groepen geïnterviewd. De vrouwen gaven hiervoor hun voorkeur, omdat dit het voor hen vertrouwelijker maakte. Ook hadden zij het druk met afval zoeken op de vuilnisbelt, bedelen en/of voor de kinderen zorgen. Zij konden alleen op een bepaald tijdstip (in de middag). De interviews waren ook redelijk uitgebreid en anders zou het te lang duren voor de vrouwen allemaal geweest waren. Wij waren ook beperkt in onze tijd.

Wij hebben gekozen voor een deels kwantitatieve en deels kwalitatieve benadering. We werkten met een uitgebreide vragenlijst die over het algemeen uit gesloten vragen bestond, maar met een mogelijkheid om iets toe te voegen. We hebben de vragen verwerkt in een schema en met behulp van cirkeldiagrammen. De toevoeging bij de vragen zijn apart bijgevoegd. We hebben gekozen voor deze gesloten vragen, omdat wij inschatten dat het anders moeilijk was voor zigeuners om antwoord te geven vanwege hun ontwikkelings- en scholingsniveau. Dan zouden de vragen te vrij zijn. Ook konden wij zo beter controleren of de antwoorden goed vertaald werden door te letten op de non-verbale communicatie.

Wij hebben tijdens het afnemen van de interviews ook gebruik gemaakt van niet structurele observatie. Wat ons opviel tijdens de gesprekken hebben we verwerkt in ons verslag. Wij hebben hier onder andere voor gekozen om te zien of de verbale communicatie overeen kwam met de non-verbale communicatie en om te zien of er juist vertaald werd. Zo wilden wij de kwaliteit en de validiteit van ons onderzoek waarborgen.

Uit een aantal interviews met professionals en een aantal oriënterende gesprekken blijkt dat zigeuners bekend staan om het niet spreken van de waarheid. Wij willen niet zo zeer zeggen dat zigeuners niet de waarheid spreken, maar wel dat zij soms onder sociale druk staan. De onderwerpen die wij bespraken lagen erg gevoelig en het kan dus zijn dat de antwoorden niet geheel de waarheid zijn. Hier komen wij nog op terug in onze conclusies en observaties. Wij hechten wel waarde aan de uitkomsten van onze interviews, zij zijn de doelgroep en ook uit onze observaties kunnen wij veel informatie halen voor ons plan van aanpak.

3.3.2 Verantwoording keuze doelgroep

Wij hebben gekozen om de doelgroep te interviewen, omdat ons plan van aanpak sterk gericht zal zijn op de doelgroep. Ons plan van aanpak zal gericht zijn op voorlichting aan de vrouwen in deze kampen. Om deze voorlichting te laten aansluiten bij deze vrouwen vonden wij het nodig te onderzoeken wat zij weten en hoe zij tegenover bepaalde zaken staan zoals seksualiteit en opvoeding. Zij weten dit naar onze mening het best. Ook wilden wij de sfeer proeven in de zigeunerkampen. Wij zijn van mening dat als je een plan maakt om hulp te verlenen in een zigeunerkamp, je er ook geweest moet zijn. Dit zorgt er voor dat het plan goed afgestemd wordt op de doelgroep.

3.3.3 Verantwoording vragen

Deze vragenlijst bestond, net als bij de vragenlijst voor de professionals, uit een aantal onderdelen. We hebben de onderdelen uit de vragenlijst voor de professionals en voor de zigeuners overeen laten komen zodat de resultaten eventueel vergeleken kunnen worden. De onderdelen zijn opgebouwd van inleidende, algemene vragen naar steeds specifiekere, meer gevoelige vragen. Wij hebben hiervoor gekozen om de vrouwen wat meer op hun gemak te stellen in het begin zodat zij later meer open over de gevoeliger zaken zouden praten. We bespreken per onderdeel waarom we voor deze vragen hebben gekozen.

Onderdeel A: situatie van de inwoners van het kamp: in dit onderdeel komen vragen aan de orde met betrekking tot hoe lang de zigeuners al in het kamp wonen, of zij tevreden zijn met hun leven, of zij kunnen lezen en schrijven. Deze zijn ter inventarisatie. We komen hier een aantal basiszaken te weten die ons onderzoek ondersteunen. De vraag tot welke zigeunergroep zij behoren hebben wij gesteld om hen te laten bepalen hoe wij hen noemen, ook om hen niet te beledigen. Wij wilden ook weten hoe zij westerse hulp ervaren, misschien zitten zij niet te wachten op onze hulp of ervaren ze dit als een belediging.

Onderdeel B: maatschappelijke positie: In dit onderdeel zijn een aantal vragen aan bod gekomen die ons informatie geven over een aantal basale behoeftes in het leven van een mens: hebben zij genoeg geld, eten, kleren. Ook hebben wij gevraagd of zij werken en wat zij in hun vrije tijd doen. Als wij voorlichting zouden willen adviseren in ons plan van aanpak, is het belangrijk te weten wanneer zij die voorlichting zouden kunnen krijgen. Wij willen dit afstemmen op de doelgroep om het zo toegankelijk mogelijk te maken. Wij wilden ook weten of zij gediscrimineerd werden en door wie, om een beeld te krijgen van hun positie tussen de Oekraïners en Hongaren.

Onderdeel C: normen en waarden: wij wilden meer weten van normen en waarden, hiërarchie en religie zodat we hiermee rekening kunnen houden in ons plan van aanpak met betrekking tot afstemming op de doelgroep.

Onderdeel D: kinderen: met de vragen in dit onderdeel wilden wij informatie over hoe zij zich verhouden tot hun kinderen en of en hoeveel kinderen zij naar een ziekenhuis hebben gebracht en wat voor opties zij nog meer hebben als zij niet voor hun kind kunnen zorgen. Met inzicht in hun manieren/ mentaliteit kunnen wij ons plan van aanpak beter afstemmen op de doelgroep. Ook wilden wij inventariseren hoe zeer dit plan nodig zou zijn.

Onderdeel E: seksualiteit: in dit onderdeel wilden wij inzicht krijgen in hoe zigeuners tegenover seksualiteit staan, wat zij weten met betrekking tot seksualiteit, hun lichaam, voorbehoedsmiddelen en hoe zij tegenover abortus staan. Een belangrijke vraag was ook of zij naar een voorlichtingsbijeenkomst zouden gaan. Dit zijn de kernvragen van deze interviews, omdat dit directe informatie geeft om te verwerken in ons plan van aanpak. Het zijn vragen waarvan de antwoorden ons helpen ons plan van aanpak af te stemmen op de doelgroep.

Onderdeel F: aanbevelingen voor ons onderzoek: in dit onderdeel hebben we gevraagd wat zij voor hulp zouden willen hebben als zij het voor het zeggen zouden hebben. Dit om niet voorbij te gaan aan wat zij willen, waar zij behoefte aan hebben.

3.3.4 Feitelijke conclusies

Deze conclusies zullen per onderdeel van de vragenlijst besproken worden en van deze onderdelen de vragen die wij als belangrijk zien voor ons plan van aanpak/onze onderzoeksvraag. De conclusies zullen ook per kamp apart gemaakt worden.

Holmok:

Onderdeel A: situatie van de inwoners van het kamp:

- 54% was niet gelukkig, om uiteenlopende redenen.
- 100% van de zigeuners noemen zichzelf Hongaarse zigeuners.
- 92% kan niet lezen en schrijven, 8% kan wel lezen en een beetje schrijven. Het analfabetisme is dus hoog.
- 100% ervaart de westerse hulpverlening als positief, maar 62% heeft dit ook daadwerkelijk gehad. Wij concluderen hieruit dat zigeuners open staan voor de hulp die wij aanbevelen.

Onderdeel B: maatschappelijke positie:

- 100% van de geïnterviewde vrouwen heeft geen werk. Werkloosheid onder de vrouwen is hoog.
- 62% is alleen in de middag en avond thuis. Als wij voorlichting willen geven moeten wij dit dus in de middag of avond doen. Ook blijkt dat de vrouwen wel bezigheden hebben ook al werken zij niet.
- De vrije tijd wordt besteed naar gelang de situatie, het begrip vrije tijd zei de vrouwen echter weinig. Dit zegt iets over de ontwikkeling van de vrouwen.
- 31% van de vrouwen heeft niet voldoende geld om rond te komen en 46% heeft dit matig. De overige percentages hadden dit redelijk of genoeg. Er is dus een gebrek aan geld onder deze vrouwen.

Onderdeel C: normen en waarden:

- Voor 69% waren familie en kinderen erg belangrijk.
- 69% noemt zichzelf religieus.

Onderdeel D: kinderen:

- Voor 100% van de vrouwen zijn kinderen zeer waardevol.
- 85% van de vrouwen vindt dat het erg is voor zigeuners als zij geen kinderen hebben.
- 38% ervaarde een groot gezin als een last. 8% een beetje. De overige 54% had een klein gezin.
- Wij concluderen uit de voorgaande punten dat kinderen heel belangrijk zijn voor zigeunervrouwen, het is vaak de kern van hun bestaan. Grote gezinnen zijn financieel moeilijk te onderhouden en de mogelijkheden om meer geld bij elkaar te krijgen zijn kleiner, omdat de kinderen om zorg vragen.
- 38% weet niet wat voor opties er zijn als zij niet voor hun kind kunnen zorgen.

- 100% van de geïnterviewde vrouwen weet dat er kinderen zijn afgestaan. 69% daarvan heeft zelf geen kinderen afgestaan, 31% wel.
 - 84% vindt het niet goed/slecht dat deze kinderen zijn afgestaan.
- Ook uit de laatste 2 punten blijkt dat ze wel van hun kinderen houden, maar soms geen andere mogelijkheden zien om voor hun kind te zorgen dan het achterlaten in een ziekenhuis.

Onderdeel E: seksualiteit:

- 46% van de vrouwen zegt dat een man meerdere vrouwen mag hebben. 31% zegt dat dit niet mag. De overige percentages wisten hier geen antwoord op of het was op hen niet van toepassing. Conclusie: hier is verdeeldheid over.
- 54% van de vrouwen heeft al haar kinderen van dezelfde man. 38% van meerdere mannen. 8% had maar 1 kind. Zigeuners zijn niet altijd monogaam in die zin dat zij niet trouw zijn aan 1 partner.
- 62% van de vrouwen weet niet hoe een kind verwekt wordt qua bevruchting.
- 62% weet wel wanneer zij vruchtbaar zijn, 38% niet.
- 54% van de vrouwen praat niet met hun man over seksualiteit.
- 62% praat met vriendinnen over seksualiteit.
- 69% van de vrouwen spreekt vooraf met haar man over zwangerschap.
- 69% van de vrouwen praat niet met haar kinderen over seksualiteit. 31% had kinderen die nog te jong waren om hierover te praten.
- 92% is zelf als kind niet voorgelicht door haar ouders.
- 100% zou naar een (seksuele) voorlichtingsbijeenkomst gaan.
- 85% is bekend met voorbehoedsmiddelen.
- 77% gebuikt geen voorbehoedsmiddelen
- 100% heeft geen geld beschikbaar voor voorbehoedsmiddelen.
- 38% heeft wel eens abortus laten plegen.
- Wij concluderen uit deze punten dat vrouwen zeer weinig weten met betrekking tot seksualiteit, zwangerschap en het voorkomen van ziekten en zwangerschap. Praten over seksualiteit wordt niet gedaan en zo blijft het zo dat generatie op generatie zigeuners zo weinig weten van dit onderwerp. Aan het hoge percentage analfabetisme kun je zien dat kinderen en vrouwen niet of bijna niet naar school gaan. Zij kunnen hier dus ook geen voorlichting krijgen. Abortus wordt gebruikt als anticonceptie, omdat vrouwen vaak niet voor de kinderen kunnen zorgen.

Onderdeel F: aanbevelingen voor ons onderzoek:

- 77% geeft aan kleding en voedsel te willen hebben als zij konden bepalen wat voor hulp zij zouden krijgen. 15 % zou kleding en een huis willen en 8% geld en medicijnen. Zij vragen om de primaire behoeften, dit is hun hoogste nood.

Konchaza:

Onderdeel A: situatie van de inwoners van het kamp:

- 36% was niet gelukkig om uiteenlopende redenen. 46% was gelukkig.
- 100% van de zigeuners noemen zichzelf Hongaarse zigeuners.
- 73% kan niet lezen en schrijven, 27% kan wel lezen en een beetje schrijven. Ook hier is het percentage analfabetisme hoog.

- 100% ervaart de westerse hulpverlening als positief, maar 27% heeft dit ook daadwerkelijk gehad. Ook deze groep zigeuners staat open voor de hulp die wij aanbevelen

Onderdeel B: maatschappelijke positie:

- 100% van de geïnterviewde vrouwen heeft geen werk. Een hoog werkloosheidspercentage.
- 36% is in de middag en avond thuis. 64% is altijd thuis. Als je in dit kamp voorlichting wilt geven kun je het beste in de middag of in de avond komen, dan is iedereen thuis. Ook hier blijkt dat een deel van de vrouwen bezigheden heeft ook al werken zij niet.
- De vrije tijd wordt besteed naar gelang de situatie. 73% ging naar de vuilnisbelt. Het begrip vrije tijd zei de vrouwen echter weinig.
- 27% van de vrouwen heeft niet voldoende geld om rond te komen en 18% heeft dit matig. 55% had genoeg geld om rond te komen. De meerderheid van de vrouwen behoorde tot de meer welvarende zigeuners van het kamp. Toch is er bij een groot deel gebrek aan geld.

Onderdeel C: normen en waarden:

- Voor 45% waren kinderen en God erg belangrijk, voor 10% alleen God. De overige 45% vond muziek of helpen belangrijk.
- 100% noemt zichzelf religieus.

Onderdeel D: kinderen:

- Voor 100% van de vrouwen zijn kinderen zeer waardevol.
- 100% van de vrouwen vindt dat het erg is voor zigeuners als zij geen kinderen hebben.
- 36% ervaarde een groot gezin als een last. 28% niet. De overige 36% had een klein gezin.
- 9% weet niet wat voor opties er zijn als zij niet voor hun kind kunnen zorgen. 9% vraag hun moeder om hulp. 46% laat de dokter beslissen. De overige percentages doen alles om het kind te houden.
- Wij concluderen uit de vorige punten dat kinderen erg belangrijk zijn voor deze vrouwen, God speelt echter ook een belangrijke rol in hun leven. Ook hier blijkt dat een groot gezin moeilijk is te onderhouden en dat het de vrouwen beperkt voor meer financiële middelen te zorgen. Deze vrouwen kennen wel een aantal mogelijkheden om een beroep op te doen als zij niet voor hun kind kunnen zorgen.
- 100% van de geïnterviewde vrouwen weet dat er kinderen zijn afgestaan. 82% daarvan heeft zelf geen kinderen afgestaan, 18% wel.
- 82% vindt het niet goed/ slecht dat deze kinderen zijn afgestaan.
- Ook uit deze 2 voorgaande punten blijkt dat kinderen belangrijk zijn voor een zigeuner en dat ze hen niet graag afstaan.

Onderdeel E: seksualiteit:

- 82% van de vrouwen zegt dat een man niet meerdere vrouwen mag hebben. 18% wist hier geen antwoord op te geven.

- 54% van de vrouwen heeft al haar kinderen van dezelfde man. 38% van meerdere mannen. 8% had maar 1 kind.
- De vrouwen in dit kamp lijken monogaam, maar er zijn er toch veel die kinderen van meerdere mannen hebben. Een verklaring hiervoor kan zijn dat zij mannen na elkaar gehad hebben (dus niet tegelijkertijd).
- 82% van de vrouwen weet niet hoe een kind verwekt wordt qua bevruchting.
- 36% weet wel wanneer zij vruchtbaar zijn, 64% niet.
- 100% van de vrouwen praat niet met hun man over seksualiteit.
- 64% praat met vriendinnen over seksualiteit.
- 73% van de vrouwen spreekt vooraf met haar man over zwangerschap.
- 55% van de vrouwen praat niet met haar kinderen over seksualiteit. 27% had kinderen die nog te jong waren om hierover te praten.
- 82% is zelf als kind niet voorgelicht door haar ouders.
- 91% zou naar een (seksuele) voorlichtingsbijeenkomst gaan.
- 100% is bekend met voorbehoedsmiddelen.
- 91% gebruikt geen voorbehoedsmiddelen
- 64% heeft geen geld beschikbaar voor voorbehoedsmiddelen. 36% heeft geen man en daar is het dus niet van toepassing.
- 36% heeft wel eens abortus laten plegen.
- Uit de bovenstaande punten blijkt dat ook in dit kamp de kennis met betrekking tot seksualiteit zeer beperkt is. Er rust een taboe op dit onderwerp en voorbehoedsmiddelen worden vrijwel niet gebruikt. Dit taboe werkt de onwetendheid met betrekking tot seksualiteit in de hand. Ook voor dit kamp geldt dat het hoge percentage analfabetisme wijst op een gebrek aan scholing. Op school kunnen zij dus ook niet voorgelicht worden. Ook geldgebrek speelt een rol, in het bijzonder in het aanschaffen van voorbehoedsmiddelen. Het abortuscijfer is ook hier hoog, met dezelfde reden als bij Holmok.

Onderdeel F: aanbevelingen voor ons onderzoek:

- 27% geeft aan muziekkaparaatuur te willen hebben als zij konden bepalen wat voor hulp zij zouden krijgen. 64% eten, medicijnen en een huis. 9% divers. Wij concluderen hieruit dat een deel van de vrouwen welvarender is. Zij hebben minder primaire hulpvragen. Het grootste deel heeft echter nog een grote primaire hulpvraag en dit betekent dat er toch redelijk veel armoede is.

3.3.5 Observaties en de daaruit getrokken conclusies

Holmok:

Observaties tijdens interviews 1-5

- Het kamp is redelijk klein en de huizen zien er in vergelijking met de huizen in de andere kampen die we gezien hebben redelijk uit. Er zijn wel verschillen tussen de huizen waaraan je kunt zien dat de een welvarender is dan de ander.
- De wegen in het kamp zijn niet verhard en slecht begaanbaar.
- De huizen bestaan vaak uit 1 kamer (hangt af van de welvarendheid) met een laag plafond. Het schuine dak op het huis is slechts voor water afvoer en de ruimte tussen het dak en het plafond wordt niet gebruikt.
- De huizen zijn gebouwd van een soort leem-steen.

- In de huizen staan vaak langs de muur bedden/ banken en een kacheltje. Soms aangevuld met een kast of een televisie.
- Kinderen werden meegenomen tijdens het interview.
- Kinderen en moeders zagen er redelijk verzorgd uit.
- In het algemeen gaan zij goed met kinderen om.
- Een van de kinderen kwam uit het kinderziekenhuis in Chop.
- Bij abortus en kinderen afstaan werden indirecte antwoorden gegeven en was het lastig dit helder te krijgen.
- Bij het onderwerp abortus sloegen de moeders de ogen neer.
- Bij het onderwerp seksualiteit gingen ze verlegen lachen/giechelen.

Observaties tijdens interviews 6-8

- Moeder nr. 8 was qua kleding en huid erg vervuild en haar kindje ook. Het kindje had geen schoenen aan.
- Vrouw nr. 6 was heel donker, was slecht gekleed en vervuild.
- Vrouw nr. 8 ging op een afwijkende manier met haar kind om, zoende hem veel op zijn mond, sloeg hem regelmatig, maar leek wel om hem te geven.
- Het kind van de leider was een open en vrolijk kind, in vergelijking daarmee hadden de andere kinderen een gesloten blik, niet vrolijk.
- Vrouw nr. 6 gaf haar kind de borst.
- Vrouw nr. 7 had erg slechte tanden, bij navraag kon zij hier niets aan doen. Om 1 tand te laten behandelen moest zij €1,50 betalen, dit kon zij niet.
- Andere vrouwen hadden ook slechte tanden. Vrouw nr. 8 miste een hele rij.
- De moeder van Robert (leider) is een statige vrouw die er welvarend uit zag.
- Het valt op dat er onder zigeuners grote verschillen zijn in welvarendheid.
- Abortus blijft een moeilijk onderwerp om te bespreken.
- Vrouw nr. 7 knipperde met haar ogen toen zij het aantal abortussen dat zij had gehad uitsprak.
- Bij vrouw nr. 6 zagen we emoties toen wij het over haar kinderen hadden (zij had er 12, waarvan 6 achtergelaten in een ziekenhuis).
- De welvarendere vrouwen corrigeerden vrouw nr. 8 omdat zij zo vies was ("was je desnoods met sneeuw" e.d.). Reactie: "wat heeft het voor zin als ik me volgende week weer moet wassen?"

Observaties tijdens interviews 9-13

- Vrouw nr. 10 was de dag voor het interview bevallen. Dit was duidelijk aan haar te zien. Ze had last van haar buik en van koorts. Tijdens het interview bleek dat zij beperkt was in haar verstandelijke ontwikkeling. Ze kon de vragen moeilijk plaatsen en beantwoorden.
- Vrouw nr. 9 was erg mager en had TBC.
- Vrouw nr. 11 vond het duidelijk beschamend om over seksualiteit te praten. Zij was er ook erg verrast over dat een vrouw een cyclus heeft en hoe het werkte, zij begreep de uitleg over hoe het werkte niet.
- Tijdens de interviews kwamen er meiden van 14-16 jaar binnen. Zij zagen er netjes en verzorgd uit met make-up en moderne kleding (dit kan ook zo zijn gezien het tijdstip van deze interviewronde: laat in de zaterdagmiddag).

- Vrouw nr. 11 werd emotioneel als het over verlaten kinderen ging.
- Kinderen zorgen voor kinderen, ook zijn de ouders zorgzaam ten opzichte van kinderen die niet van hen zijn.
- Tijdens het interview zat een kind een paspoort te slopen. De ouders grepen nauwelijks in.

Conclusies

De woonomstandigheden van de zigeuners in Holmok zijn niet altijd even goed. De huisjes zijn vaak niet stevig en door de lage plafonds is de atmosfeer vaak bedompt. Er zijn wel verschillen tussen zigeuners onderling en tussen hun huizen wat betreft welvarendheid. De ene zigeuner ziet er verzorgder uit dan de ander en het ene huis is beter gebouwd en groter dan het andere. De voorzieningen in een huis zijn vaak slecht, maar ook dit hangt af van welvarendheid. Wegen zijn vaak slecht begaanbaar in de winter.

Er werden een aantal kinderen meegenomen door de moeders naar de interviews en zij gingen over het algemeen liefdevol met hen om.

Abortus en seksualiteit waren gevoelige onderwerpen. De antwoorden op de vragen die betrekking hadden op deze onderwerpen zijn wellicht wat sociaal wenselijk vanwege schaamte.

Veel vrouwen hadden slechte tanden, maar konden de behandeling niet betalen. De financiële situatie en hun marginale positie heeft veel invloed op hoe zigeuners leven. Deze levenswijze werkt ook weer de marginalisering in de hand. Het lijkt een vicieuze cirkel.

Konchaza

Observaties tijdens interviews 1-12

- Dit kamp is vrij groot en je merkt dat er meer verschil is tussen de kwaliteit van de verschillende huizen. Het ene huis is redelijk goed gebouwd en het andere bestaat uit bij elkaar geraapte materialen en valt bijna uit elkaar. Hier merk je de verschillen in welvarendheid.
- De wegen zijn ook in dit kamp niet verhard en slecht begaanbaar.
- In dit kamp vallen de achterafweggetjes meer op en hoe meer je in het kamp komt, hoe meer je het idee hebt dat je je in een oerwoud van huisjes bevindt.
- De huizen bestaan ook hier vaak uit 1 kamer (hangt af van de welvarendheid) met een laag plafond. Het schuine dak op het huis is slechts voor waterafvoer en de ruimte tussen het dak en het plafond wordt niet gebruikt.
- De huizen zijn gebouwd van een soort leem-steen. Enkele, van de welvarendere zigeuners, zijn van een soort baksteen.
- In de huizen staan vaak langs de muur bedden/ banken en een kacheltje, soms aangevuld met een kast of een televisie.
- Een aantal van de vrouwen heeft een kind dat in het kinderziekenhuis in Chop ligt.
- Kinderen werden meegenomen tijdens de interviews.
- Al de vrouwen die wij in dit kamp hebben geïnterviewd zagen er redelijk verzorgd uit.
- Ook deze vrouwen hadden over het algemeen een slecht gebit.
- De leider van het kamp had een charismatische uitstraling.
- Vrouw nummer 1 is de vrouw van de leider van het kamp.

- Vrouw nr. 6 verlaat vroegtijdig de ruimte omdat zij zich niet zo lekker voelt: ze is gisteren bevallen.
- Vrouw nr. 9 had verlamningsverschijnselen in haar gezicht, zij had moeite met praten.
- Ook in dit kamp brengen de vragen over seksualiteit de vrouwen in verlegenheid.
- Het huisje waar we de interviews afnamen is de plaats waar de christelijke zigeuners 3x per week bij elkaar komen. Om er te komen moest je flink door de modder en tussen huisjes door.
- Op de tweede dag dat wij interviews afnamen schoot de vrouw van de leider, de eerste dag geïnterviewd, ons te hulp. Zij vertelde dat zij de vragen ook heeft beantwoord en dat het goed was.
- De vrouwen zijn hier in Konchaza kritischer dan in Holmok: zij vragen meer waarom wij deze vragen stellen, waar ze goed voor zijn.
- Vrouw nr. 2 liet haar kind van bijna 3 jaar aan haar borst drinken.

Conclusies:

Ook in Konchaza zijn de woonomstandigheden van de zigeuners niet altijd even goed. Ook hier zijn de huisjes vaak niet stevig en door de lage plafonds is de atmosfeer vaak bedompt. De verschillen tussen zigeuners onderling en tussen hun huizen zijn hier erg groot. Dat heeft te maken met welvarendheid. De ene zigeuner ziet er verzorgder uit dan de andere en het ene huis is beter gebouwd en groter dan het andere. De voorzieningen in een huis zijn vaak slecht, maar ook dit hangt af van welvarendheid. Het huis waar wij de interviews afnamen was wel redelijk ingericht en gedecoreerd. De wegen waren erg slecht, zeker tussen de huizen.

Er werden een aantal kinderen meegenomen door de moeders naar de interviews en zij gingen over het algemeen liefdevol met hen om.

Abortus en seksualiteit waren ook hier gevoelige onderwerpen. De antwoorden op de vragen die betrekking hadden op deze onderwerpen zijn wellicht wat sociaal wenselijk vanwege schaamte, al heeft de vrouw van de leider van het kamp de vrouwen hierin wat gerustgesteld zodat zij opener waren.

De financiële situatie en hun marginale positie heeft ook hier veel invloed op hoe zigeuners leven. Deze levenswijze werkt ook weer de marginalisering in de hand: de vicieuze cirkel.

3.3.6 Vergelijking conclusies tussen de 2 verschillende kampen

In deze paragraaf nemen wij de verzamelde data van de interviews nog eens onder de loep en vergelijken we de twee kampen met elkaar.

Konchaza kwam op ons over als een kamp met een complexere problematiek dan Holmok. Er zijn meer verschillen in welvarendheid en tussen christenen en niet-christenen. Konchaza is ook groter en dat maakt het kamp en de problematiek meer ondoordringbaar dan in Holmok. In beide kampen woonden alleen Hongaarse zigeuners. Een groter deel van de vrouwen die we in Konchaza interviewden kon lezen en schrijven, zij waren ook kritischer over de vragen die we stelden: waarom stellen jullie deze vragen? In Holmok vroegen ze hier niet naar.

In beide kampen ervoeren ze westerse hulpverlening als positief.

Alle vrouwen die wij geïnterviewd hebben hadden geen werk. Wel hadden zij bezigheden als: naar de vuilnisbelt gaan. In Konchaza zeiden meer vrouwen genoeg geld te hebben dan in Holmok, maar zij hadden minder genoeg aan eten.

In Konchaza werden alle vrouwen gediscrimineerd, in Holmok werd ook een deel niet gediscrimineerd en een deel ook door zigeuners zelf (de meer welvarenden discrimineerden de minder welvarenden). In Holmok viel op dat vooral kinderen en familie belangrijk waren en in Konchaza God en kinderen. Wij hadden ook de indruk dat wij in Konchaza meer de christelijke zigeuners geïnterviewd hebben en dat dit in Holmok meer wisselend was. In de kampen heersen nog wel traditionele gezinspatronen: de man is vaak de baas van het gezin, de vrouw komt daar onder en heeft weer veel te zeggen over de kinderen. Een enkele vrouw was eigen baas, maar had dan ook vaak geen man.

Uit de interviews bleek inderdaad dat de vrouwen in Konchaza allemaal religieus waren en in Holmok was 31% dit niet. Opvallend was dat in Konchaza een deel van de vrouwen zei dat kinderen met een beperking meer kans hadden in het kamp te blijven, omdat zij meer aandacht kregen. In Holmok was het overheersend dat gezonde kinderen meer kansen hadden en kinderen met een handicap gelijke of minder kansen.

Uit beide kampen hadden vrouwen kinderen afgestaan en naar het kinderziekenhuis in Chop gebracht. In Konchaza was duidelijker welke kinderen in het kinderziekenhuis in Chop waren. In Konchaza waren zij stelliger over het feit of een man meer dan 1 vrouw mag hebben: dit mag niet, of ze weten niet of andere vrouwen het toestaan. In Holmok leken ze hier wat vrijer in. Wij denken dat de verschillen ook zitten in het punt dat de vrouwen die we in Holmok geïnterviewd hebben meer uiteenlopend waren dan de vrouwen in Konchaza. Het christelijk-zijn had hier ook mee te maken.

In Konchaza waren meer kinderen van dezelfde man dan in Holmok, maar in Konchaza wisten zij minder over seksualiteit en spraken zij hier ook minder over. Ook het gebruik van voorbehoedsmiddelen was hier minder dan in Holmok.

In beide kampen is het aantal abortussen ongeveer gelijk en het grootste deel heeft deze gratis gekregen.

Wat opviel was dat een deel van de vrouwen in Konchaza in onze ogen minder basale dingen vroegen als een televisie, keyboard en een microfoon.

3.3.7 Andere bezochte projecten

Om tot een evenwichtig plan te komen hebben we ook naar bestaande hulpverleningsprojecten aan zigeuners gekeken in het gebied Transcarpatië waar dus ook de kampen Holmok en Konchaza liggen. Deze bezoeken hadden puur een oriënterend karakter.

We bezochten:

- ⇒ Het kindertehuis van Nagydobrony waar circa 60 afgestane of verlaten kinderen worden opgevangen in de leeftijd van 3 tot 17 jaar. Hieronder zijn ook veel zigeunerkinderen.
- ⇒ Het zigeunerkamp van Nagydobrony. Hier is een project in ontwikkeling waarbij er een gaarkeuken wordt gebouwd waar arme kinderen voedsel kunnen krijgen.
- ⇒ Het zigeunerkamp van Szernye, waar een school is gebouwd voor zigeuners. Kinderen krijgen onderwijs en voedsel.

- ⇒ Een boerderijproject waar werkgelegenheid wordt gecreëerd voor zigeuners.
- ⇒ Een familiehuis in Beregsasz, waar verlaten kinderen opgevangen worden en van daar uit geadopteerd kunnen worden. Dit betreft veelal Oekraïense kinderen en een enkele zigeuner.

Buiten de hulpverleningsprojecten hebben we ook een aantal andere zigeunerkampen bezocht buiten Holmok en Konchaza:

- ⇒ Zigeunerkamp Beregsasz
- ⇒ Mini-zigeunerkamp Beregsasz op een vuilnisbelt
- ⇒ Zigeunerkamp Szernye
- ⇒ Zigeunerkamp Nagydobrony
- ⇒ Zigeunerkamp Munkasz

Afsluiting

In dit hoofdstuk hebben we de interviews besproken die wij afgenomen hebben. Dit waren gesprekken met professionals, oriënterende gesprekken in Oekraïne met mensen die met zigeuners werken en interviews met de doelgroep zelf. Wij hebben deze gesprekken geanalyseerd en wij hebben conclusies getrokken. Met deze conclusies gaan wij naar het volgende hoofdstuk waar wij onze aanbevelingen in de vorm van een plan van aanpak zullen formuleren.

H o o f d s t u k 4

P L A N V A N A A N P A K

Aanbevelingen naar aanleiding van de hoofdvraag in de vorm van een plan van aanpak.

***“Ze bleken te kunnen overleven tussen mensen die
machtiger waren en meer rechten hadden.”***

Een journalist

Inleiding

Na alle theorie en praktijk beschreven te hebben, in dit hoofdstuk de concrete uitwerking in de vorm van een plan van aanpak. Het is fijn om met theorie bezig te zijn en interviews te analyseren. Toch wordt dit verslag gemaakt om met een praktisch plan te komen, waar ook echt wat mee gedaan kan worden! In de eerste paragraaf bepalen we visie: in welk kader moet je zigeuners nu daadwerkelijk zien. Vervolgens geven we een verantwoording hoe we tot deze keuze van aanbeveling kwamen. Hierna volgt het plan van aanpak, waarna we besluiten met het maatschappelijk kader hiervan.

4.1 Basiskennis voor een hulpverlener in Oost Europa

Voordat we komen met een adequaat plan van aanpak willen we eerst stilstaan bij basiskennis die volgens onze ervaring (uit praktijk en theorie) een hulpverlener moet hebben als je met zigeuners wilt gaan werken of projecten wilt gaan ontwerpen.

4.1.1 Discriminatie

Kernwoord bij de problematiek achter elk probleem van zigeuners is naar ons inzicht discriminatie of vanuit het sociologisch oogpunt: uitsluiting.

We hebben het hier dan over de populatie zoals wij deze zijn tegengekomen in Oekraïne⁶⁰. Specifiek hierbij is dat deze populatie een dubbele, minder gewenste, minderheid is⁶¹.

Mensen denken veelal dat armoede het grote probleem is van zigeuners, in onze ervaring is dit secundair en een gevolg van de centrale problematiek: discriminatie. Gevolg van deze misvatting is dat veel hulpverleningsprojecten in Oost Europa moeilijk lopen. Tijdschema's, deadlines en onze gestructureerde westerse kijk lopen vast op de ondoordringbare cultuur van de doelgroep met de achterliggende discriminatieproblematiek. Bij armoede kan geld een oplossing zijn, bij deze problematiek is een mentaliteitsverandering nodig van zigeuners en autochtone bevolking die je als westerse hulpverlener niet kan waarmaken. Dit wil niet zeggen dat er geen hulp verleend kan worden. Om wel zo realistisch mogelijk een hulpverleningstraject in te gaan, hieronder een tiental aandachtspunten die volgens ons in acht moeten worden genomen als je met zigeuners gaat werken.

4.1.2 Tien tips

Directe of indirecte gevolgen van deze discriminatie zijn:

1. *Identiteitsproblemen*. De populatie an sich, is eeuwenlang (vanaf hun verdrijving uit India) op reis geweest en heeft nergens een thuis kunnen opbouwen. Ze missen een bepaalde culturele trots zoals een eigen land en dergelijke. Dit maakt hen voor autochtone bevolking altijd een tweederangsburger "die nog wel zal vertrekken".
2. *Separate huisvesting*. De uitsluiting werd versterkt toen in de communistische tijd zigeuners gedwongen werden zich permanent te vestigen. Ze werden niet opgenomen in de bestaande gemeenschappen, maar kregen grond aan de rand van de stad of het dorp. Hierdoor bleef er sterk onderscheid gemaakt worden tussen de autochtone gemeenschap en de zigeunergemeenschap.

⁶⁰ Deze lijn is ook door te trekken naar andere populaties in andere landen, maar wij beperken ons tot onze tips voor onze doelgroep: de zigeuners van Holmok en Konchaza.

⁶¹ Zie hoofdstuk 2, paragraaf 2.1.4

Van deze “getto”- vorming kennen we de nadelige gevolgen in ons eigen land en zoals deze naar voren komt in Soweto in Zuid Afrika.

Bovendien hebben weinig zigeuners een auto, en komt daar geen openbaar vervoer. Medische voorzieningen en andere praktische voorzieningen zijn dan ook lastiger bereikbaar, wat de uitsluiting sterker maakt.

3. *Onderlinge verdeeldheid.* Door de externe discriminatie zijn ze ook onderling aan het discrimineren. Ze voelen zich snel achtergesteld, en er is sprake van concurrentie. Deze houding voorkomt dat een dorpje er daadwerkelijk beter uit gaat zien en er iets wordt opgebouwd. Samenwerken wordt hierdoor de grond in geboord. Dit is ook deels een reactie op de discriminatie van de autochtone bevolking. De één voelt zich een betere zigeuner dan de ander.
4. *Lage scholing.* Kinderen gaan weinig naar school, en als ze wel gaan worden ze in separate klassen opgevangen. Autochtone kinderen leren dus ook niet om te gaan met zigeuners, waardoor de kloof blijft. Bovendien blijft hun ontwikkeling laag en leren ze ook basisvaardigheden niet aan. Tevens bestaat hun daginvulling vervolgens uit niets doen, wat ook nadelige gevolgen heeft op termijn.
5. *Niet geregistreerd.* Voor een heel groot aantal zigeuners geldt dat ze geen registratie- of geboortepapieren hebben. Dit is enerzijds door geldgebrek (om je te registreren) en anderzijds door laksheid van de populatie zelf. De gevolgen zijn dat ze op papier niet bestaan en geen recht hebben op bijvoorbeeld kinderbijslag.
6. *Taalbarrière.* Als gevolg van de complexe achtergrond van de regio Transcarpathië⁶² worden er drie talen gesproken waarvan nu Oekraïens de officiële taal is. Het grootste gedeelte van de autochtone bevolking spreekt nog steeds Russisch, dit is de tweede taal. Ruim 1/3 van de zigeuners in de kampen Holmok en Konchaza spreken een moedertaal, het Romenes. Een aantal Russisch en Oekraïens. Een groot deel spreekt echter alleen Hongaars, waarbij ze dus niet kunnen communiceren met de autochtone bevolking. Ook dit versterkt de uitsluiting.
7. *Ongezond leefpatroon.* Door de slechte leefsituatie wordt er ongezonder gegeten en onhygiënischer geleefd. De corrupte medische voorzieningen zijn door geldgebrek onbetaalbaar en hierdoor onbereikbaar. Niet voor niets is de levensverwachting voor zigeuners 15 jaar korter dan voor de autochtone bevolking! Daarbuiten hebben veel zigeuners stress in de zin van dat ze frustratie niet kunnen/willen uitspreken. Ze trekken zich terug en gaan het conflict niet aan. Het gevolg is dat deze spanning zich naar binnen keert. Hierdoor komen ziekten als hoge bloeddruk, suikerziekte en hersenbloedingen beduidend meer voor in de kampen. Als het zich naar buiten keert is dit zichtbaar in mishandeling of alcoholverslaving wat ook weer negatieve gevolgen heeft voor het leefpatroon.
8. *Dubbele minderheid.* Hongaren worden al minder positief gezien in Transcarpathië. Een in Oekraïne wonende Hongaar zei tegen ons: “Als ik in Hongarije kom ben ik een Oekraïner en als ik in Oekraïne ben noemen ze me een Hongaar”. Dit geeft iets weer van hun positie. Toch nemen Hongaren nog deel aan het normale leven en wonen ze bijvoorbeeld niet buiten het dorp. Zigeuners daarentegen wel; zij zijn door Hongaren en Oekraïners niet geliefd. Dit probleem is heel specifiek voor Transcarpathië. Deze dubbele minderheid versterkt hun uitsluiting.

⁶² Zie hoofdstuk 2, paragraaf 2.1.4

9. *Werkloosheid.* Tijdens het communisme hadden alle mensen werk dus ook de zigeuners. Vaak wel de lagere banen, schoonmaker en dergelijke. Na het communisme raakte praktisch 100% werkloos. Wat overbleef was (veelal zwarte) seizoensarbeid waarbij zigeuners bij de boeren op het land mochten werken. Hierbij kregen ze vaak de mindere, zware banen zoals wegeaanleg. Ook hierin worden zij buiten de normale arbeidsmarkt gehouden, dit staat ook weer in nauwe samenhang met de discriminatie op de scholen. Door deze werkloosheid ontstaan er ook sociale misstanden zoals onder andere alcoholverslaving.
10. *Overlevingsgedrag.* Zigeuners zijn door de omstandigheden niet bezig met leven maar met overleven. Uiteraard zijn er plaatsen ter wereld waar mensen het slechter hebben, maar in z'n totaliteit zijn ze aan het overleven. Hierdoor wordt hun gemeenschapszin kleiner, omdat ze alleen met zichzelf bezig zijn (zie ook punt 3). Doordat ze al eeuwenlang in de marge zitten heeft zich een survival gedrag ontwikkeld. Door zich bijvoorbeeld niet te laten registreren in WO2 werden niet alle zigeuners afgevoerd naar de kampen, het gevolg was wel dat ze geld misliepen. Mede door dit survival gedrag zullen ze hulpverleners snel taxeren en bekijken hoe snel ze iets kunnen ontvangen waar ze beter van worden. En vooral gebruik maken van het moment, wat er morgen gaat gebeuren weten we toch niet, maar als ik vandaag geld ontvang heb ik het alvast.

Voor zover de punten die volgens ons essentieel zijn om te weten in de zigeunerhulpverlening.

4.2 Plan van aanpak

Wij willen ons plan van aanpak richten op voorlichting bestaande uit 2 onderdelen: seksuele voorlichting en opvoedkundige voorlichting.

4.2.1 Verantwoording

Onze aanbevelingen willen wij vormgeven in een plan van aanpak in de vorm van voorlichting. Deze zal gericht zijn op de zigeuners in de kampen Holmok en Konchaza in Oekraïne. De voorlichting bevat onderdelen met betrekking tot seksualiteit en opvoeding.

Wij hebben er voor gekozen om een plan van aanpak te maken voor voorlichting met betrekking tot seksualiteit en opvoeding, omdat uit ons onderzoek bleek dat de kennis op dit gebied gering is. 24% weet niet wat voor opties er zijn als zij niet voor hun kind kunnen zorgen. 25% heeft één of meerdere kinderen achtergelaten in een ziekenhuis. 38% van de vrouwen heeft kinderen van meerdere mannen. 8% had maar 1 kind. 72% van de vrouwen weet niet hoe een kind verwekt wordt qua bevruchting. 51% van de vrouwen weet niet in welke periode van de maand zij vruchtbaar is. 62% van de vrouwen praat niet met haar kinderen over seksualiteit. 28% had kinderen die nog te jong waren om hierover te praten. 87% is zelf als kind niet voorgelicht door haar ouders. 96% zou naar een (seksuele) voorlichtingsbijeenkomst gaan. 84% gebuikt geen voorbehoedsmiddelen. 37% heeft wel eens abortus laten plegen.

Wij zullen niet een geheel voorlichtingsprogramma uitwerken, maar wel zo concreet mogelijke aanbevelingen doen voor het ontwikkelen van het programma.

Onze aanbevelingen zullen gebaseerd zijn op het onderzoek dat wij hebben uitgevoerd, beschreven in hoofdstuk 2 (literatuur) en hoofdstuk 3 (praktijk). Ook baseren wij onze aanbevelingen op informatie van organisaties die al eerder voorlichtingsprogramma's hebben ontwikkeld (voor jongeren in het algemeen).

4.2.2 Seksuele voorlichting

Aan wie?:

Alle jongens en meisjes in de leeftijd van 9 tot 12 jaar. Zij moeten wonen in het kamp Konchaza.

Hoe lang?:

10 weken. Elke week een bijeenkomst van 45 minuten aan het eind van de middag of in de avond.

Door wie?:

Een medewerker, een vrouw, uit Nederland met een opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening, woonachtig in Oekraïne, provincie Transcarpathië. Of iemand met gelijkwaardige kwalificaties uit Oekraïne. Zij zal een scholing hebben gehad, gericht op voorlichting aan niet-Nederlanders. Deze persoon zal het voorlichtingsprogramma uitwerken aan de hand van onze aanbevelingen. Ook zal zij de medewerkers in Oekraïne scholen in het geven van voorlichting en zij zal hen inwerken in het voorlichtingsprogramma. Drie medewerkers uit Oekraïne, één man en twee vrouwen. Zij hebben allen een maatschappelijk werk of pedagogische achtergrond. Zij worden door de medewerker uit Nederland geschoold in het geven van voorlichting en zij worden ingewerkt in het voorlichtingsprogramma.

In welke vorm?:

Er zullen 2 groepen gevormd worden: een groep met meisjes met 2 vrouwelijke medewerkers uit Oekraïne en een groep met jongens met 1 mannelijke medewerker en 1 vrouwelijke medewerker, beide uit Oekraïne. Elke groep bestaat uit maximaal 10 personen. Bij meer jongens en meisjes in de leeftijd van 9 tot 12 jaar kan de groep herhaald worden. Naar onze schatting zal de groep, qua aantal, 2 x gedraaid moeten worden.

Waar?:

De voorlichting kan gegeven worden in de ruimte waar ook het kinderdagverblijf, opgezet door de projectgroep, gevestigd is. De groepen kunnen na elkaar draaien, nadat het kinderdagverblijf gesloten is. De voorlichting zal in eerste instantie alleen in Konchaza gegeven worden, omdat hier als eerste een kinderdagverblijf wordt opgezet. Bij succes zal dit plan uitgevoerd kunnen worden in Holmok.

Kosten:

Kostenpost	Prijs
Training Nederlandse medewerker ⁶³	950 euro
Uitwerking ontwerp werkelijke voorlichting ⁶⁴	540 tot 612 euro
Trainen van Oekraïense medewerkers door de Nederlandse medewerker ⁶⁵	300 tot 340 euro
Uurloon voor de Oekraïense medewerkers voor het geven van de training ⁶⁶	200 euro
Materiaalkosten ⁶⁷	300 euro
Reiskosten ⁶⁸	200 euro

Wij adviseren de doelgroep niet te laten betalen voor de voorlichting. De voorlichting moet laagdrempelig zijn en kosten, hoe laag ook, zullen de drempel verhogen. Als wij de vergelijking trekken met Nederland: hulpverlening van o.a. het Algemeen Maatschappelijk Werk is ook kosteloos om de drempel zo laag mogelijk te houden (al wordt dit natuurlijk we vanuit de overheid/belastingpot betaald).

4.2.2.1 Aanbevelingen voor de inhoud van het programma:

- Het meest belangrijke in deze voorlichting is het creëren van een vertrouwelijke situatie. Besteed hier veel aandacht aan, want anders zullen zowel de jongens als de meisjes niet open staan voor dit onderwerp. Houd in gedachten dat het onderwerp een taboe is. Het krijgen van een relatie met de zigeuners is geen automatische zaak, daar zal naar gezocht moeten worden en het vraagt een grote flexibiliteit van de medewerker.
- Een aspect waarin de meisjes en jongens meer bewust gemaakt worden van hun eigen motieven en seksuele verlangens. Het gaat erom dat ze hun eigen seksualiteit leren kennen en hier de gevolgen van leren inzien.
- Een deel waarin aandacht wordt geschonken bij de meisjes is het moederschap. Hierin moet duidelijk worden dat moederschap niet altijd rozengeur en maneschijn is en dat het moeilijk is om voor een kind te zorgen.
- Een onderdeel waarin het wederzijdse respect bij het hebben van seks wordt benadrukt: houd rekening met je partner. Dit aspect zal met name op de jongens gericht zijn.

⁶³ Voor het geven van voorlichting aan niet-Nederlanders. Wij adviseren dat deze training wordt betaald voor de medewerker, maar zij zal geen uurloon krijgen tijdens het volgen van de cursus.

⁶⁴ Met behulp van onze aanbevelingen schatten wij in dat dit 36 arbeidsuren kost (1 werkweek). Kosten die hieraan verbonden zijn: ongeveer € 15,- tot € 17,- per uur bruto.

⁶⁵ Voor het trainen van de medewerkers in Oekraïne berekenen wij 5 dagdelen van 4 uur, totaal dus 20 uur. Hiervoor geldt het eerder genoemde uurloon voor de Nederlandse medewerker. De Oekraïense medewerkers zullen tijdens de training geen uurloon krijgen, omdat voor hen de training wordt betaald.

⁶⁶ Het salaris voor een arts in het kinderziekenhuis in Chop, Oekraïne komt neer op € 35,- per maand. Wij adviseren er boven te zitten met een uurloon van € 0,50. Er zijn totaal 3 medewerkers waarvan 1 medewerker zowel bij de jongens als de meisjes voorlichting geeft. Voor elke bijeenkomst adviseren wij dat zij 1 uur voorbereidingstijd hebben. Ook zal er aandacht gestoken moeten worden in het werven van de doelgroep en kennismaken met hen. Hiervoor adviseren wij in een periode van 4 weken voor elke trainingsronde 50 x 3 = 150 uur. Wij hebben het totaal bedrag gebaseerd op het geven van 2 x 2 trainingen. Dit is totaal: 400 uur dat aan de werknemers betaald moet worden.

⁶⁷ Dit bevat video, plaatmateriaal, uitdeeltencils, eten, voorbehoedsmiddelen i.v.t. gebaseerd op de plaatselijke prijzen.

⁶⁸ Zowel voor de Nederlandse medewerker als de Oekraïense medewerkers.

- Begin met een onderwerp dat niet te veel verlegenheid oproept. Start bijvoorbeeld met het eigen lichaam en bouw dan uit naar het lichaam van het andere geslacht, de gemeenschap, het voorkomen van zwangerschap en ziekten en het verantwoordelijk omgaan met gemeenschap en de gevolgen daarvan.
- Maak het verhaal visueel: plaatjes, video's.
- Zorg dat de informatie zo concreet mogelijk is en dat het aansluit bij hun dagelijkse belevingen en gedachten, vraag hiernaar, geef zelf voorbeelden. Na afloop van elke bijeenkomst kan er visueel (plaatjes) materiaal meegegeven worden waar de jongens en meisjes individueel naar kunnen kijken. Laat dit materiaal in de volgende bijeenkomst weer even terugkomen en bouw daar op verder.
- Probeer het gesprek over seksualiteit in de groep te bevorderen door hen ook met elkaar te laten praten over een onderdeel van het besprokene.
- Houd alle onderdelen zo eenvoudig mogelijk. Hebben de meisjes en jongens niet de capaciteiten om het onderwerp te begrijpen, maak het dan nog eenvoudiger. Als het niet lukt sla het dan over en kom er eventueel op een later moment op terug.
- Het is mogelijk dat de deelnemers geconfronteerd worden met traumatische gebeurtenissen uit hun verleden. Bespreek aan het begin van de voorlichting dat zij naar de groepsleider toe mogen komen als zij dat willen. Mocht dit tijdens een bijeenkomst voorkomen, dan kan één van de groepsleiders even individueel praten met het groepslid. Probeer het gesprek op te schuiven tot na de bijeenkomst. Mocht de traumatische ervaring te ernstig zijn, kijk dan of er mogelijkheden zijn voor een eventuele begeleiding bij andere hulpverlening⁶⁹.
- Kijk naar de mogelijkheden om de bijeenkomsten af te sluiten met een maaltijd of het meegeven van eten.
- Het gebruik van voorbehoedsmiddelen: wanneer en waarom ze gebruikt worden, de voor- en nadelen.
- Kijk naar de mogelijkheden om voorbehoedsmiddelen te verstrekken. Gekoppeld aan de voorlichting is de kans groter dat zij deze zullen gebruiken.
- Schenk aandacht aan het onderwerp abortus (alleen bij de meisjes). De gevolgen, zowel lichamelijk als psychisch, op korte en lange termijn. Besteed hier zo nodig een hele bijeenkomst aan.

4.2.2.2 Evaluatie:

- De groepsleiders zullen aan het eind van de 10^e bijeenkomst met de deelnemers evalueren en daar zal onder andere aan bod komen:
- Hoe hebben zij de bijeenkomsten ervaren?
- Wat hebben zij geleerd?
- Wat willen zij gaan doen met de informatie die zij gekregen hebben?
- Zouden zij nog meer willen leren/weten?

De medewerker uit Nederland zal na de 5^e en 10^e bijeenkomst evalueren met de medewerkers uit Oekraïne. Hierin zal onder andere aan bod komen:

- De relatie groepsleiders – deelnemers

⁶⁹ Wij hebben geen onderzoek gedaan naar de mogelijkheden op het gebied van psychische ondersteuning. Wij adviseren deze taak neer te leggen bij de Nederlandse medewerker (wonend in Oekraïne).

- De relatie/samenwerking groepsleiders onderling
- De relatie tussen de deelnemers onderling.
- Hoe sluit het niveau van de voorlichting aan op de deelnemers?
- Resultaten van de voorlichting
- Voortzetting van de groep
- Signalen

De medewerker uit Nederland zal na elke 10^e bijeenkomst een evaluatiemoment hebben met de projectgroep waarin de uitkomsten uit de andere evaluaties besproken zullen worden.

4.2.2.3 Verantwoording

- Wij adviseren de voorlichting te geven in de leeftijdsgroep van 9 tot 12 jaar, omdat zigeuners al op jonge leeftijd hun eerste seksuele contact hebben.
- De jongens en meisjes kunnen het beste in aparte groepen deelnemen. Meisjes voelen zich veiliger bij andere meisjes en jongens bij andere jongens om over dit onderwerp te praten. Zij zullen beiden meer open zijn in de bijeenkomsten. Dit was het advies van R.⁷⁰.
- Wij bevelen een medewerker uit Nederland aan met een opleiding tot maatschappelijk werker, om zorg te dragen voor het ontwikkelen van het voorlichtingsplan en het scholen van de medewerkers in Oekraïne. Dit adviseren wij, omdat er dan een bepaalde mate van controle is op het uitvoeren van het plan met het doel dat wij voor ogen hebben. Wij hebben geadviseerd haar een training te laten volgen die gericht is op het geven van voorlichting aan niet-Nederlanders, omdat voorlichting geven aan niet-Nederlanders andere vaardigheden vereist dan aan Nederlanders. Een maatschappelijk werker is onder andere opgeleid voor het opzetten van een groep voor groepswerk, het ontwerpen van een voorlichtingsprogramma en uitvoeren van groepswerk.
- Laat Oekraïners de voorlichting geven. Zij spreken de taal spreken en kunnen direct reageren op vragen. Ook kennen zij de cultuur in Oekraïne beter. Zij worden wel geschoold door de Nederlandse medewerker om het doel dat wij voor ogen hebben te verwezenlijken. De Oekraïners moeten wel bereid zijn open te staan voor de zigeuners en zij moeten een pedagogische achtergrond hebben. Beide onderdelen zullen in de sollicitatieprocedure aan de orde komen.
- Wij adviseren om bij de meisjes 2 vrouwelijke medewerkers de voorlichting te laten geven, omdat dit de veiligheid en openheid stimuleert. Bij de jongens adviseren wij 1 mannelijke en 1 vrouwelijke medewerker. Een mannelijke, omdat de jongens zich met hem kunnen identificeren. De mannelijke medewerker kan zich ook inleven in de jongens. De vrouwelijke medewerker zal de jongens helpen met inzicht geven in de vrouwelijke kant van het onderwerp. Ook zal zij tegengaan dat in de voorlichting alleen maar “stoere mannenpraat” besproken zal worden.
- Maak de groepen niet groter dan 10 personen. Dit om de vertrouwdsheid te waarborgen en er voor te zorgen dat iedereen aan bod komt.
- Wij geven de aan de voorlichting te geven in de ruimte van het kinderdagverblijf van de projectgroep, omdat deze ruimte al beschikbaar is.

⁷⁰ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

De ruimte kan zo optimaal gebruikt worden en zal geen extra kosten vergen. Deze ruimte is ook al bekend bij de zigeuners en zal hierdoor enigszins veilig voor hen zijn.

- De Rutger Nisso groep⁷¹ benadrukt het belang van inzicht in eigen seksuele motieven, respect naar elkaar toe door de partners en inzicht in hoe moeilijk het is om een kind te hebben.
- De Family Planning Association⁷² benadrukt het belang van voorbehoedsmiddelen ter voorkoming van ongewenste zwangerschap en seksueel overdraagbare aandoeningen.
- Het advies van Maya Danon⁷³ was de zigeuners zelf te gebruiken als informatiebron. Wij adviseren daarom om in te spelen op hun belevingswereld. Dit zal er voor zorgen dat de informatie beter toepasbaar is en beter beklijft.
- Het advies van R.⁷⁴ was dat je het beste klein kunt beginnen en dan groter uitbouwen en de tijd nemen om vertrouwen te winnen, evt. met gratis eten. Houd het simpel, gebruik plaatjes, video, maak het visueel, want dan blijft het hangen. Houd het kort, want dan houdt je de aandacht beter vast. Geef ze iets op papier om mee naar huis te nemen (met plaatjes). Geef de voorlichting aan mannen en vrouwen apart.
- Het advies om met de jonge groep te beginnen is gebaseerd op het advies van verschillende geïnterviewden, maar met name op het advies van R.⁷⁵: Begin met de nieuwe generatie, de ouderen zullen het niet goed begrijpen en hun mentaliteit is moeilijk te veranderen.
- Buiten het advies van R. om visuele middelen te gebruiken adviseren wij dit ook, omdat uit ons onderzoek is gebleken dat het analfabetisme erg hoog is in beide kampen⁷⁶.
- Wij benadrukken het punt dat seksualiteit een taboe is onder zigeuners. Dit is gebleken uit onze literatuurstudie⁷⁷ en uit het onderzoek⁷⁸ onder de zigeuners zelf. Zij spreken weinig tot niet over seksualiteit met elkaar en hun kinderen. Wij adviseren de deelnemers van de voorlichting te stimuleren met elkaar over de in de voorlichting besproken onderwerpen te praten. Dit om een begin te maken met het doorbreken van het taboe dat op seksualiteit rust.
- Wij adviseren om de voorlichtingsbijeenkomst te houden, omdat uit ons onderzoek⁷⁹ kwam dat het grootste deel van de zigeuners naar zo'n voorlichtingsbijeenkomst zou gaan. Ook staan zij zeer positief tegenover hulpverlening.
- Wij raden de voorlichting aan, omdat uit ons onderzoek⁸⁰ bleek dat de kennis met betrekking tot seksualiteit, zwangerschap en voorbehoedsmiddelen onder zigeuners gering is.

⁷¹ Zie bijlage 4, Rutger Nisso Stichting e.a.

⁷² Zie bijlage 4, Rutger Nisso Stichting e.a.

⁷³ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

⁷⁴ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

⁷⁵ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

⁷⁶ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

⁷⁷ Zie hoofdstuk 2, paragraaf 2.2.5

⁷⁸ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.2.4 en 3.3.4

⁷⁹ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

⁸⁰ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

- Verstrek voedsel, omdat de meeste zigeuners in ons onderzoek⁸¹ aangaven dat zij hier een tekort aan hebben. Ook zal dit een motivatie zijn om de bijeenkomsten bij te wonen. Verstrek dit voedsel aan het eind van elke bijeenkomst om ook de motivatie tijdens de bijeenkomst hoog te houden.
- Evaluatie is belangrijk om te kijken of de groep effectief is en of deze voortgezet zal worden. Ook kunnen er eventueel aanpassingen gemaakt worden mocht dit nodig zijn (bijvoorbeeld het niveau verhogen of verlagen, inspelen op de vraag van de groep).
- Uit ons onderzoek blijkt dat onder zigeuners ongeveer een derde van de vrouwen 1 of meerdere abortussen heeft laten plegen. Dit is een onderwerp dat bij alle vrouwen, die wij geïnterviewd hadden, gevoelig lag. Kees Bakker heeft bij veel zigeuner vrouwen in Hongarije die abortus hebben laten plegen de psychische gevolgen gezien, vaak in de vorm van een depressie. Wij vinden het hierom belangrijk dit onderwerp te bespreken met de deelnemers van de groep.

4.2.3 Opvoedkundige voorlichting

Aan wie?:

Jonge vrouwen in de leeftijd van 16 tot 19 jaar die net hun eerste kind hebben gehad of op het punt staan hun eerste kind te krijgen. Zij moeten wonen in het kamp Konchaza.

Hoe lang?:

10 weken. Elke week een bijeenkomst van 45 minuten aan het eind van de middag.

Door wie?:

De eerder genoemde medewerkster uit Nederland. Ook deze keer zal zij het voorlichtingsprogramma uitwerken aan de hand van onze aanbevelingen en zal zij de medewerkers in Oekraïne scholen in het geven van de voorlichting en zij zal hen inwerken in het voorlichtingsprogramma. Twee medewerkers uit Oekraïne, twee vrouwen. Dit zijn de vrouwen die ook de seksuele voorlichting hebben gegeven.

In welke vorm?:

De groep zal geleid worden door de twee Oekraïense medewerkers. Elke groep bestaat uit maximaal 10 personen. Bij meer meisjes in de leeftijd van 16 tot 19 jaar kan de groep herhaald worden. Naar onze schatting zal de groep 2 x gedraaid moeten worden.

Waar?:

De voorlichting kan gegeven worden in de ruimte waar ook het kinderdagverblijf, opgezet door de projectgroep, gevestigd is. De groep kan in de laatste 45 minuten, voor dat de kinderen moeten worden opgehaald, bij elkaar komen.

De voorlichting zal in eerste instantie alleen in Konchaza gegeven worden, omdat hier als eerste een kinderdagverblijf wordt opgezet. Bij succes zal dit plan uitgevoerd kunnen worden in Holmok.

⁸¹ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

Kosten:

Kostenpost	Prijs
Uitwerking ontwerp werkelijke voorlichting ⁸²	540 tot 612 euro
Trainen van Oekraïense medewerkers door de Nederlandse medewerker ⁸³	300 tot 340 euro
Uurloon voor de Oekraïense medewerkers voor het geven van de training ⁸⁴	77,50 euro
Materiaalkosten ⁸⁵	300 euro
Reiskosten ⁸⁶	137,50 euro

Wij adviseren de doelgroep niet te laten betalen voor de voorlichting. Deze moet laagdrempelig zijn en kosten, hoe laag ook, zullen de drempel verhogen. Als wij de vergelijking trekken met Nederland: hulpverlening van o.a. het Algemeen Maatschappelijk Werk is ook kosteloos om de drempel zo laag mogelijk te houden (al wordt dit natuurlijk wel vanuit de overheid/belastingpot betaald).

4.2.3.1 Inhoud programma

- Het meest belangrijke in deze voorlichting is het creëren van een vertrouwelijke situatie. Besteedt hier veel aandacht aan, want anders kun je de vrouwen beledigen. Doe een beroep op hun liefde voor hun kinderen. Laat geen mannen toe in de ruimte waar de bijeenkomsten gehouden worden.
- Begin met een onderwerp dat niet te zwaar is. Start bijvoorbeeld met een eenvoudig gesprek over het hebben van kinderen, hoe ervaren zij dit zelf. Langzaam kun je je steeds meer richten op het verzorgen van de kinderen en hoe de geboorte van een kind verloopt.
- Zorg dat de informatie zo concreet mogelijk is en dat het aansluit bij hun dagelijkse belevingen en gedachten, vraag hiernaar, geef zelf voorbeelden. Na afloop van elke bijeenkomst kan er visueel (plaatjes) materiaal meegegeven worden waar de jonge vrouwen individueel naar kunnen kijken. Laat dit materiaal in de volgende bijeenkomst weer even terug komen en bouw daar op verder.
- Een aspect waarbij aandacht wordt geschonken aan de jonge vrouwen is het moederschap. Hierin moet duidelijk worden wat het moederschap inhoud.
- Het gebruik van voorbehoedsmiddelen: wanneer en waarom ze gebruikt worden, de voor- en nadelen. Wij adviseren het met de vrouwen te hebben over gezinsplanning: hoeveel kinderen willen zij? Kunnen zij voor hun kinderen zorgen (financieel)?

⁸² Met behulp van onze aanbevelingen schatten wij in dat dit 36 arbeidsuren kost (1 werkweek). Kosten die hier aan verbonden zijn: ongeveer €15,- tot €17,- per uur bruto.

⁸³ Voor het trainen van de medewerkers in Oekraïne berekenen wij 5 dagdelen van 4 uur, totaal dus 20 uur. Hiervoor geldt het eerder genoemde uurloon voor de Nederlandse medewerker. De Oekraïense medewerkers zullen tijdens de training geen uurloon krijgen, omdat voor hen de training wordt betaald.

⁸⁴ Het salaris voor een arts in het kinderziekenhuis in Chop, Oekraïne komt neer op € 50,- per maand. Wij adviseren er boven te zitten met een uurloon van €0,50. Er zijn totaal 2 medewerkers. Voor elke bijeenkomst adviseren wij dat zij 1 uur voorbereidingstijd hebben. Ook zal er aandacht gestoken moeten worden in het werven van de doelgroep en kennismaken met hen. Hiervoor adviseren wij in een periode van 4 weken voor elke trainingsronde 50 x 2 = 100 uur. Wij hebben het totaal bedrag gebaseerd op het geven van 2 x 2 trainingen. Dit is totaal: 155 uur dat aan de werknemers betaald moet worden.

⁸⁵ Dit bevat video, plaatmateriaal, uitdeelstencils, eten, voorbehoedsmiddelen i.v.t. gebaseerd op de plaatselijke prijzen.

⁸⁶ Zowel voor de Nederlandse medewerker als de Oekraïense medewerkers.

- Inhoudelijk kunnen basis-opvoedingsaspecten aan bod komen als: voeding, kleding, stimulering, omgang met de kinderen en de problemen die daarbij komen kijken.
- Maak het verhaal visueel: plaatjes, video's.
- Probeer het gesprek over moederschap en verzorging van kinderen in de groep te bevorderen door hen ook met elkaar te laten praten over een onderdeel van het besprokene.
- Houdt alle onderdelen zo eenvoudig mogelijk. Hebben de jonge vrouwen niet de capaciteiten om het onderwerp te begrijpen, maak het dan nog eenvoudiger. Als het niet lukt sla het dan over en kom er eventueel op een later moment op terug.
- Het is mogelijk dat de deelnemers geconfronteerd worden met traumatische gebeurtenissen uit hun verleden. Bespreek aan het begin van de voorlichting dat zij naar de groepsleider toe mogen komen als zij zouden willen. Mocht dit tijdens een bijeenkomst voorkomen, dan kan één van de groepsleiders even individueel praten met het groepslid. Probeer het gesprek te verplaatsen tot na de bijeenkomst. Mocht de traumatische ervaring te ernstig zijn kijk, dan of er mogelijkheden zijn voor een eventuele begeleiding bij andere hulpverlening⁸⁷.
- Kijk naar de mogelijkheden om de bijeenkomsten af te sluiten met een maaltijd of het meegeven van eten.
- Kijk naar de mogelijkheden om iets voor de kinderen mee te geven met betrekking tot de verzorging van het kind.
- Schenk aandacht aan het onderwerp abortus. De gevolgen zowel lichamelijk als psychisch op korte en lange termijn. Besteed hier zo nodig een hele bijeenkomst aan.

4.2.3.2 Evaluatie

De groepsleiders zullen aan het eind van de 10^e bijeenkomst met de deelnemers evalueren en daar zal onder andere aan bod komen:

- Hoe hebben zij de bijeenkomsten ervaren?
- Wat hebben zij geleerd?
- Wat willen zij gaan doen met de informatie die zij gekregen hebben?
- Zouden zij nog meer willen leren/ weten?

De medewerker uit Nederland zal na de 5^e en 10^e bijeenkomst evalueren met de medewerkerkers uit Oekraïne. Hierin zal onder andere aan bod komen:

- De relatie groepsleiders – deelnemers
- De relatie/samenwerking groepsleiders onderling
- De relatie tussen de deelnemers onderling
- Hoe sluit het niveau van de voorlichting aan op de deelnemers?
- Resultaten van de voorlichting
- Voortzetting van de groep
- Signalen

De medewerker uit Nederland zal na elke 10^e bijeenkomst een evaluatiemoment hebben met de projectgroep waarin de uitkomsten uit de andere evaluaties besproken worden.

⁸⁷ Wij hebben geen onderzoek gedaan naar de mogelijkheden op het gebied van psychische ondersteuning. Dit is een taak die wij adviseren neer te leggen bij de Nederlandse medewerker (wonend in Oekraïne).

4.2.3.3 Verantwoording:

- Wij adviseren de voorlichting te geven in de leeftijdsgroep van 16 tot 19 jaar, omdat zigeuners al op jonge leeftijd hun eerste kind krijgen.
- Tijdens de bijeenkomsten willen wij geen mannen toe laten in de ruimte omdat dit de groep kan verstoren en de openheid van de vrouwen kan belemmeren.
- Wij bevelen aan een medewerker uit Nederland met een pedagogische achtergrond te laten zorgdragen voor het ontwikkelen van het voorlichtingsplan en het scholen van de medewerkers in Oekraïne. Dit adviseren wij, omdat er dan een bepaalde mate van controle is op het uitvoeren van het plan met het doel dat wij voor ogen hebben. Wij hebben geadviseerd haar een training te laten volgen die gericht is op het geven van voorlichting aan niet-Nederlanders, omdat voorlichting geven aan niet-Nederlanders andere vaardigheden vereist dan aan Nederlanders.
- Wij raden aan Oekraïners de voorlichting te laten geven, omdat zij de taal spreken en direct kunnen reageren op vragen. Ook kennen zij de cultuur in de Oekraïne beter. Zij worden wel geschoold door de Nederlandse medewerker om het doel dat wij voor ogen hebben te verwezenlijken. De Oekraïners moeten wel bereid zijn open te staan voor de zigeuners en zij moeten een pedagogische achtergrond hebben. Beide onderdelen zullen in de sollicitatieprocedure aan de orde komen.
- Wij adviseren om bij de meisjes 2 vrouwelijke medewerkers de voorlichting te laten geven, omdat dit de veiligheid en openheid stimuleert.
- De groepen niet groter laten zijn dan 10 personen. Dit om de vertrouwelijkheid te waarborgen en er voor te zorgen dat iedereen aan bod komt.
- Ons lijkt het de beste mogelijkheid om de voorlichting te geven in de ruimte van het kinderdagverblijf van de projectgroep, omdat deze ruimte al beschikbaar is. De ruimte kan zo optimaal gebruikt worden. Deze ruimte is ook al bekend bij de zigeuners en zal hierdoor enigszins veilig voor hen zijn.
- De Rutger Nisso groep⁸⁸ benadrukt het belang van inzicht in hoe moeilijk het is om een kind te hebben.
- De Family Planning Association⁸⁹ benadrukt het belang van voorbehoedsmiddelen ter voorkoming van ongewenste zwangerschap en seksueel overdraagbare aandoeningen.
- Het advies van Maya Danon⁹⁰ geldt ook bij dit onderdeel: de zigeuners zelf gebruiken als informatiebron. Wij adviseren daarom om in te spelen op hun beleavingswereld. Dit zal er voor zorgen dat de informatie beter toepasbaar is en beter beklift.
- Het advies van R.⁹¹ geldt ook hier: je kunt het beste klein beginnen en dan groter uitbouwen en de tijd nemen om vertrouwen te winnen, evt. met gratis eten. Houd het simpel, gebruik plaatjes, video, maak het visueel, want dan blijft het hangen. Houd het kort, want dan houd je de aandacht beter vast. Geef ze iets op papier om mee naar huis te nemen (met plaatjes).
- Ook hier geldt het advies om met de jonge groep te beginnen. Dit is gebaseerd op het advies van verschillende geïnterviewden, maar met name op het advies van R.⁹²:

⁸⁸ Zie bijlage 4, Rutger Nisso Stichting e.a.

⁸⁹ Zie bijlage 4, Rutger Nisso Stichting e.a.

⁹⁰ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

⁹¹ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

⁹² Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

Begin met de nieuwe generatie, de ouderen zullen het niet goed begrijpen en hun mentaliteit is moeilijk te veranderen.

- Buiten het advies van R. om visuele middelen te gebruiken adviseren wij dit ook, omdat uit ons onderzoek is gebleken dat het analfabetisme erg hoog is in beide kampen⁹³.
- Wij bevelen aan om de voorlichtingsbijeenkomst te houden, omdat uit ons onderzoek⁹⁴ kwam dat het grootste deel van de zigeuners naar zo'n voorlichtingsbijeenkomst zou gaan. Ook staan zij zeer positief tegenover hulpverlening.
- Wij adviseren de voorlichting, omdat uit ons onderzoek⁹⁵ bleek dat de kennis met betrekking tot zwangerschap en voorbehoedsmiddelen onder zigeuners gering is. Wij adviseren dit ook, omdat zigeunerkinderen volgens de artsen in het kinderziekenhuis⁹⁶ vaak ziek zijn door verkeerde voeding e.d.
- Doe een beroep op hun liefde voor hun kinderen. Uit ons onderzoek⁹⁷ bleek dat kinderen erg belangrijk zijn voor zigeunervrouwen en zij zullen de motivatie zijn om iets in de situatie te veranderen.
- De voorlichting kan het best beperkt worden tot een aantal basis-opvoedingsaspecten, omdat dit het meeste zal aansluiten bij de belevingswereld van de zigeuners. Uit ons onderzoek⁹⁸ bleek dat hun problemen vaak basaal zijn. Wij trekken dit door naar de opvoeding van de kinderen.
- Wij raden het verstrekken van voedsel aan, omdat de meeste zigeuners in ons onderzoek⁹⁹ aangaven dat zij hier een tekort aan hebben. Ook zal het verstrekken van voedsel een motivatie zijn om de bijeenkomsten bij te wonen. Wij adviseren dit voedsel aan het eind van elke bijeenkomst te verstrekken om ook de motivatie tijdens de bijeenkomst hoog te houden.
- Verstrek verzorgingsmiddelen ten behoeve van de kinderen. Uit ons onderzoek¹⁰⁰ onder de zigeuners bleek, dat zij hier een tekort aan hebben en er te weinig geld voor hebben.
- Evaluatie is belangrijk om te kijken of de groep effectief is en of deze voortgezet zal worden. Ook kunnen er eventueel aanpassingen gemaakt worden mocht dit nodig zijn (bijvoorbeeld het niveau verhogen of verlagen, inspelen op de vraag van de groep).
- Uit ons onderzoek blijkt dat onder zigeuners ongeveer een derde van de vrouwen één of meerdere abortussen heeft laten plegen. Dit is een onderwerp dat bij alle vrouwen die wij geïnterviewd hebben gevoelig lag. Kees Bakker heeft bij veel zigeuner vrouwen in Hongarije die abortus hebben laten plegen de psychische gevolgen gezien, vaak in de vorm van een depressie. Wij vinden het hierom belangrijk dit onderwerp te bespreken met de deelnemers van de groep.

⁹³ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1.4

⁹⁴ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

⁹⁵ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

⁹⁶ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.2.4

⁹⁷ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

⁹⁸ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

⁹⁹ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

¹⁰⁰ Zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.4

4.3 Verstrekking voorbehoedsmiddelen

Veel buitenstaanders die horen over deze problematiek, zijn verbaasd dat er niet op grote schaal voorbehoedsmiddelen verstrekt worden in deze kampen. Hieraan zitten toch nog wat praktische en ethische bezwaren:

1. De projectgroep moet zich realiseren dat voorbehoedsmiddelen een luxeproduct zijn en gedeeltelijk ook onbetaalbaar voor de autochtone bevolking. Het verstrekken van voorbehoedsmiddelen aan zigeuners moet wel gecontinueerd kunnen worden en dus aansluiten bij hun budget. Hiermee bedoelen wij: Indien b.v. de pil verstrekt wordt en na 12 maanden de voorlichting stopt, kan niemand meer de pil kopen en vallen ze terug in hun oude leefpatroon.
2. Het condoom is gezien de dominante positie van de man in de huidige situatie niet bruikbaar: het zal niet gebruikt worden. Na een mentaliteitsverandering zijn hier wel mogelijkheden voor. Het spiraal en abortus worden gratis door het ziekenhuis ter beschikking gesteld. De kwaliteit van de spiraal is echter niet goed en onbetrouwbaar¹⁰¹. De pil is voor velen onbekend, en vraagt een structuur in gebruik. Op dit moment is er een proef bezig in Transcarpathië, waarbij ongeveer tien vrouwen voorlichting krijgen, en ook de pil krijgen uitgereikt. Eén vrouw houdt de pil voor alle deelnemende vrouwen bij, en deelt dus elke dag een pil uit. Dit komt het structurele gebruik ten goede.
3. Nieuwere vormen van anticonceptie zoals de prikpil en tijdelijk onvruchtbaar maken van de man/vrouw zijn opties, maar wel ingrijpender van aard. Bovendien zitten hier ook algemene ethische bezwaren aan: mag je mensen die praktisch niets weten over voortplanting e.d. voor langere tijd het recht ontnemen om kinderen te krijgen? Uiteraard krijgen ze voorlichting in ons plan, maar dit is wel voor het moment en ze moeten uiteindelijk zelf de keuze maken of ze het gebruiken of niet. Dat is per direct te bepalen en hun autonomie blijft gehandhaafd, de prikpil beperkt hen voor langere tijd als ze na een maand een andere mening zouden hebben.
4. De projectgroep geeft hulp vanuit een christelijke levensvisie¹⁰². Een visie waar Jacqueline neutraal in staat en die Chris deelt. Zoals bekend is er vanuit het verleden in de behoudende christelijke kringen veel verzet geweest tegen het gebruik van anticonceptiemiddelen. In gesprek met de opdrachtgever kwam ook dit aspect aan bod. De projectgroep staat hier voor een dilemma: Wil je als hulpverlenende projectgroep op christelijke basis voorbehoedsmiddelen gaan verstrekken binnen zigeunerkampen? Wij denken dat de projectgroep acht moet slaan op het feit dat kinderen die geboren worden om direct te verdwijnen in staats tehuizen, kwaliteit van leven wordt ontnomen omdat ze onverantwoord op de wereld worden gezet. Bovendien voorkomt het ook dat moeders op onverantwoorde wijze abortussen ondergaan, ook hierin wordt kwaliteit van leven geschaad en de vrouw is onbeschermd. In die zin kan het verstrekken van voorbehoedsmiddelen tot de mogelijkheden behoren. Dit neemt niet weg dat primair de zigeuners zelf zich verantwoordelijk moeten weten voor de opvoeding en geboorte van hun kinderen en hiertoe aangespoord mogen worden.

¹⁰¹ Dit is de opvatting die in de kampen heerst.

¹⁰² Zie hoofdstuk 1, paragraaf 1.4.4

4.4 In het kader van het Maatschappelijk Werk

4.4.1 Kerntaken

Kerntaken maatschappelijk¹⁰³ werk in verhouding tot ons onderzoek.

Kerntaak 1: psychosociale hulpverlening

Dit is hulp bij problemen van mensen in hun relatie met de sociale omgeving. De hulpverlening beoogt deze relatie in stand te houden, te herstellen of te verbeteren. De uitvoering van de hulp vindt plaats in een proces van samenwerking met de cliënt en zijn omgeving. De maatschappelijk werker hanteert een groot scala aan relationele beïnvloedingsmogelijkheden.

Bij ons onderzoek gaat het natuurlijk om mensen. In ons geval om zigeuners. Zigeuners zijn een groep die altijd een minderheid zijn geweest. Als je de 'meerderheid' (Oekraïners) zou zien als de sociale omgeving van de doelgroep dan kan de relatie hiermee verbeterd worden. De projectgroep houdt zich bezig met het verbeteren van de positie van de zigeuners en ons onderzoek zal daar ook aan bijdragen. Daarentegen draait het bij psychosociale hulpverlening vaak om het individu en in ons onderzoek gaat het om een (bevolkings)groep.

Kerntaak 2: concrete en/ of informatieve hulpverlening

Concrete hulpverlening omvat het verlenen van diverse hand- en spandiensten en is materiele hulpverlening, gericht op het verbeteren van de bestaansvoorwaarden.

Informatieve hulpverlening omvat het verzamelen en verschaffen van informatie in het kader van het hulpverleningsproces aan of ten behoeve van cliënten.

Een van de doelen van de projectgroep is het verbeteren van de bestaansvoorwaarden van de zigeuners, wij dragen daaraan bij door middel van ons plan van aanpak. Voor ons onderzoek hebben wij gezocht naar informatie die ons kan helpen een goed plan te schrijven. In deze zin verlenen wij informatieve hulp, ten behoeve van de doelgroep.

Kerntaak 3: onderzoek en rapportage

Deze betreffen activiteiten die er op gericht zijn samen met personen hun sociale situatie te verkennen. Met de uitkomsten daarvan kan de maatschappelijk werker een instantie, die een voor betrokkene(n) belangrijke beslissing moet nemen, voorlichting of advies geven.

Onderzoek en rapportage behoren tot de taken van de maatschappelijk werker, aangezien beslissingen van instanties van uiteenlopende aard mede bepalend zijn voor het sociaal functioneren van personen.

We hebben al een aantal keer het woord 'onderzoek' laten vallen. Dit was de opdracht vanuit de opleiding: het uitvoeren van een onderzoek en dan komen met een advies/plan. Wij hebben onderzoek gedaan onder de doelgroep. Dit hebben wij alleen niet echt 'met' de doelgroep gedaan. Eerder hebben wij dit 'bij' de doelgroep gedaan. Ons uiteindelijke doel was het geven van een advies aan de projectgroep in de vorm van voorlichting.

¹⁰³ Holstvoogd, 1985.

Kerntaak 4: signalering, belangenbehartiging en preventie

Signalering is een bepaalde manier om het belang van een groep cliënten te behartigen: collectieve belangenbehartiging. Het voeren van maatschappelijke actie is een tweede vorm van collectieve belangenbehartiging. Signaleren houdt in: het signaleren van ontwikkelingen en omstandigheden die oorzaak kunnen zijn van psychosociale nood en van achterstandsproblemen. Signalering is belangenbehartiging met uitsluitend communicatieve middelen. Als dit onvoldoende effect heeft, kan er worden over gegaan tot het voeren van actie. Actie voeren is een vorm van belangenbehartiging met communicatieve en fysieke middelen. Preventie is het trachten te voorkomen van het ontstaan of het verergeren van (dreigende) problemen door probleemsituaties vroegtijdig te onderkennen en preventieve activiteiten te ondernemen.

Dit is het onderdeel waar wij ons het meest mee bezig hebben gehouden. Er zijn een aantal zaken gesignaleerd door de projectgroep en door de SPH studenten die eerder onderzoek hebben verricht in hetzelfde gebied. Wij hebben, aan de hand van deze signaleringen, verder onderzoek gedaan naar nog meer signalen op een net iets ander gebied. Aan de hand van onze bevindingen was het de bedoeling aanbevelingen te doen in de vorm van een plan van aanpak voor een preventieplan om daarmee te voorkomen dat de situatie van de zigeuners verergerd.

Kerntaak 5: werken met sociale netwerken

Dit is het in samenwerking met de cliënt(en) verbeteren van de relatie tussen de cliënt(en) en zijn sociale netwerk, het zo nodig verbeteren van de structuur van het sociale netwerk en het zo goed mogelijk gebruik maken van de hulpbronnen in het sociale netwerk.

De doelgroep die wij hebben uitgekozen heeft natuurlijk de sociale netwerken waar wij rekening mee hebben moeten houden en die wij hebben gebruikt in ons onderzoek. Wij hebben ons niet direct beziggehouden met het verbeteren van deze sociale netwerken, daar was ons onderzoek niet op gericht.

Kerntaak 6: werken met vrijwilligers

Omdat je als maatschappelijk werker veel te maken kan krijgen met vrijwilligers is dit ook een kerntaak van het maatschappelijk werk.

De projectgroep van waaruit wij deze opdracht hebben mogen ontvangen bestaat geheel uit vrijwilligers. Wij hebben veel te maken gehad met deze en andere vrijwilligers. Ook zal voor ons uiteindelijke plan een beroep gedaan kunnen worden op vrijwilligers.

4.4.2 Overige linken naar het Maatschappelijk Werk

In Nederland krijg je in het werkveld van de maatschappelijk werker te maken met verschillende culturele achtergronden. Je eigen vanzelfsprekendheden komen in deze contacten ter discussie te staan. Je loopt tegen verschillen aan en je moet leren hiermee om te gaan. Ook zigeuners zijn mensen met een totaal andere cultuur dan wij. Deze zigeuners zijn Hongaars en leven in Oekraïne, wat het cultuurverschil nog ingewikkelder maakt. Wij hebben tijdens ons onderzoek in Oekraïne, het analyseren van de gegevens en het maken van het plan van aanpak onze eigen vanzelfsprekendheden zeer ter discussie moeten stellen. Vragen zijn opgekomen als: zitten de zigeuners wel op onze hulp te wachten? Willen zij voorlichting? Beledigen wij hen niet met een voorlichtingsprogramma? Willen wij hen niet onze Westerse ideeën en visies aanpraten?

Er zijn verschillen in omgang met elkaar, bepaalde “gedragcodes” waaraan wij ons moesten aanpassen. Wij hebben een bepaalde afhankelijkheid ervaren van mensen in een vreemd land, die mensen uit een ander land in ons land ook moeten voelen.

Een andere connectie met het maatschappelijk werk is het opzetten en uitvoeren van een onderzoek. Dit is een onderdeel van de opleiding en waar je dat ook doet, het blijft onderzoek dat aan de eisen van de opleiding moet voldoen.

Het maken van een plan van aanpak voor voorlichting is ook een aspect van het maatschappelijk werk dat in Nederland uitgevoerd kan worden. In Nederland wordt ook voorlichting gegeven. Met behulp van informatie van organisaties die voorlichting in Nederland geven, hebben wij ons plan van aanpak gemaakt, aangepast op onze doelgroep. Hier moet je ook vaak je plannen aanpassen aan de doelgroep die je wilt bereiken. Wij hebben geleerd dat wij met onderzoek uit kunnen zoeken hoe en waar je je plan moet aanpassen op die doelgroep. Wij hebben hiervoor onze vaardigheden, die wij ontwikkeld hebben in de lessen groepswork en onderzoek, gebruikt.

Dit zijn de belangrijkste linken die wij naar onze opleiding en ons beroepsveld hebben kunnen leggen, samen met de link naar de kerntaken van de maatschappelijk werker genoemd in de vorige paragraaf.

Afsluiting

In dit hoofdstuk kwam als eerste aan bod wat de algemene voorwaarden zijn waar rekening mee moet worden gehouden als je met zigeuners gaat werken met betrekking tot discriminatie.

Vervolgens kwam het plan van aanpak aan bod waarin wij hebben geprobeerd zo volledig mogelijk te zijn in onze aanbevelingen voor het geven van voorlichting aan zigeuners. Dit plan van aanpak is gebaseerd op de bevindingen uit ons onderzoek. In de laatste paragraaf kwam de link naar onze opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan bod. De kerntaken van de maatschappelijk werker en onze ervaringen in Oekraïne zijn hierbij ons houvast geweest. Als laatste onderdeel van dit verslag komt het nawoord.

Nawoord

We zijn gekomen aan het einde van dit onderzoeksverslag. Terugkijkend zien we dat we steeds meer betrokken zijn geraakt bij het onderwerp en de doelgroep. Eerst theoretisch, later praktisch. Vooral het bezoek in Oekraïne aan de doelgroep zorgde ervoor dat het heel dichtbij kwam. Niet alleen de zigeuners, maar ook de hulpverlening die al in Oekraïne opgezet is, hebben veel indruk op ons gemaakt. De betrokkenheid van de hulpverleners blijft, ondanks dat er maar kleine succesjes worden geboekt. Dit staat tegenover de grote barrières die opgeworpen worden door de overheid, maar ook door de doelgroep zelf.

Het geven van aanbevelingen in de vorm van een plan van aanpak heeft ons, in de laatste fase van het afstudeeronderzoek, nog meer bij het onderwerp betrokken. Hier moesten wij met de informatie die we verzameld hadden ons nog verder verdiepen in de zigeuners. Hoe kun je voorlichting zodanig op hun leefwereld laten aansluiten dat zij deze ook kunnen begrijpen en toepassen? Wat bij ons algemeen bekend is, is voor hen onbekend. Onze normen en waarden verschillen t.o.v. die van de doelgroep.

Wij hebben van dit afstudeeronderzoek veel geleerd en indrukken opgedaan die we niet meer kwijt zullen raken. Met “het onbesprokene besproken” hopen we een deel van de problematiek van de zigeuners duidelijk te hebben gemaakt. Tegelijkertijd hopen we dat zichzelf ook het onbespreekbare bespreekbaar zullen gaan maken, met behulp van ons plan van aanpak. Dan is er op termijn een menswaardiger bestaan voor hun kinderen mogelijk en stopt de uitstroom naar de kindertehuizen!

Bron verantwoording

Boeken

- ⇒ Bakker, K. *Morgen ben je koningin van de kolonie. Zigeuners in het Noordoosten van Hongarije*. Stichting "het luxe Eiland", Mets, Amsterdam 1994.
- ⇒ Cahn, C., *The misery of Law, The rights of Roma in the Transcarpathian Region of Ukraine*. European Roma Right center. Budapest, 1997.
- ⇒ Deraeck, G., *Zigeuners in ons midden. De karavaan trekt verder. Een spoor blijft achter*. Uitgeverij Damon. Budel, 2001.
- ⇒ Djuric, R. Becken, J. Bengsch, B., *Ohne Heim, ohne Grab. Die geschichte der Roma und Sinti*. Aufbau-Verlag. Berlin, 2002.
- ⇒ Holstvoogd, R. *Maatschappelijk werk in kerntaken*, Bohn Stafleu Van Loghum, Houten 1995.
- ⇒ Lucassen, L., *En men noemde hen Zigeuners... De geschiedenis van Kaldarasch, Ursari, Lowara en Sinti in Nederland (1750-1944)*, Stichting beheer IISG/SDU uitgeverij. Amsterdam/'s-Gravenhage, 1990.
- ⇒ Migchelbrink F., *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Uitgeverij SWP. Amsterdam, 2002.
- ⇒ Visser, W., *Verzorgingssociologie. Voor de gezondheidszorg en hulpverlening*. Uitgeverij Coutinho. Bussum, 2000.
- ⇒ Weyrauch, W.O. e.a. *Gypsy Law, Romani legal traditions and culture*. University of California. Berkely, 2001.

Tijdschriften

- ⇒ Godwin P., *Zigeuners, buitenstaanders*. National Geographic, April 2001, pag. 4-31
- ⇒ De Vries H., *De laatste reizigers*. Terdege, Oktober 2004, pag. 8-13

Scripties

- ⇒ Berkhouwer, C. De Jager, J. Roos, M., *Hechte banden, afstudeerproject SPH 2004*. Mei 2004.

Kranten

- ⇒ Boom, J., *Heimwee naar de Horizon*. De Groene Amsterdammer. Maart 2000.

Rapporten

- ⇒ Rodrigues, P.R. Matelski M., *Roma en Sinti*. Monitor racisme & extreem rechts, Cahier nr.3. Anne Frank stichting/ Universiteit Leiden, 2004.
- ⇒ Het rapport "*Body en Soul*" van de organisatie 'Centre for Reproductive Rights' New York/Kocise, mei 2003.

Overige bronnen

- ⇒ Handleiding projectgroep: "Hulp aan een Oekraïens kinderziekenhuis in Chop" Juni 2004.

Interactieve media

- ⇒ www.oekraine.org
- ⇒ www.keesbakker.com
- ⇒ www landenweb.com
- ⇒ www.roma-emancipatie.org
- ⇒ www.users.pandora.be
- ⇒ www.ushmm.org
- ⇒ www.lbr.nl
- ⇒ www.schreeuwomleven.nl
- ⇒ www.minbuza.nl
- ⇒ www.netwerk.tv
- ⇒ www.sintienroma.nl
- ⇒ www.rutgernissogroep.nl
- ⇒ www.pharos.nl
- ⇒ www.fpa.org.uk
- ⇒ www.nvsh.nl

Omschrijving

- Samenwerkingsplatform Nederland - Oekraïne
- Cultuurhistorische informatie over Hongaren
- Historie Hongarije en omgeving
- Landelijke Roma stichting "Roma emancipatie"
- Zigeuners in het derde rijk
- United states holocaust memorial museum
- Landelijk buro tegen de rassendiscriminatie
- Pro-life organisatie
- Ministerie van buitenlandse zaken
- Actualiteiten programma
- Landelijke Sinti en Roma organisatie
- Voorlichtingsorganisatie
- Voorlichtingsorganisatie
- Voorlichtingsorganisatie
- Voorlichtingssite

